Kőbányai Hírek különszám

Kőbánya 150

AZ ÉLŐ VÁROS

150 évnyi történelem, 150 évnyi emlék Budapest mértani közepén. Milyen lehetett egykor az alig ötezer fős város? Ó- és Újhegy lankáin szőlő termett, nyaralóikba kocsiztak ki a pestiek. Gyárdűlőn, a vasút közelében egyre-másra szaporodnak a sertésszállások, Ligettelek parcelláin csinos lakóházak épülnek, a téglagyárak idénymunkásokat várnak. Ám nincs sem rendőri felügyelet, sem orvosi ellátás (kórház), a Conti-kápolnába a józsefvárosi plébániáról jön misét tartani az atya, Fáczányi Ármin pedig épp megnyitja patikáját a Liget téren. Hosszú az út a mai, Hild-díjas városig, 16 oldalon mindezt elmesélni lehetetlen vállalkozás. Helyette „emlékszilánkokat" nyújtunk Önöknek e másfél évszázadból, az 1873. október 25-ével kezdődő várossztoriból. Boldog születésnapot, X. kerület!

Kőbánya első polgármestere – György István

Az iskolát cserélte le a hivatalra, a minőségi közszolgáltatások intézményrendszerének megteremtését tartotta a legfontosabb célnak. Legkedvesebb fejlesztése a Szent László-templom kivilágítása és a Magyar Oltár építése.

5. oldal

Kőbánya „hídembere" – Kiss József

A tanácsrendszer utolsó vezetője, aki a vezetése idején épült óhegyi sorházakra máig is büszke. Ő az, aki átadja a hivatal kulcsait a rendszerváltás idején Kőbánya első szabadon választott polgármesterének.

4. oldal

Hagyatékok, régiségek – Berkes György

Térképen rövid, években hosszú volt az útja a Pongrácteleptől a Szövőszék utcáig a régiségkereskedőnek. Egykor a Népligetben vagy a Guttmann-tónál lógta el a sulit; 1956 élete meghatározó élménye; az üzletet 75 évesen is folytatja.

9. oldal

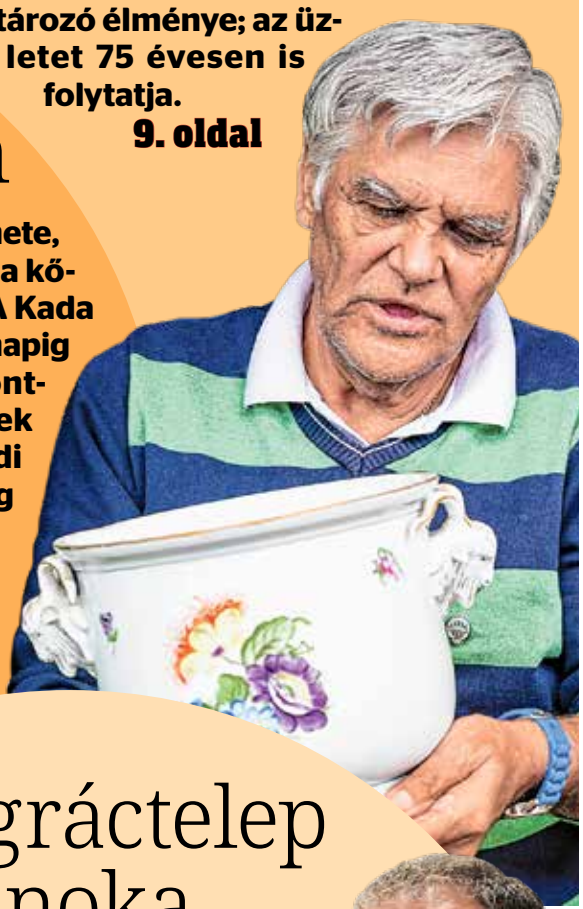

Finisszázs – Kőhegyi Gyula

Kisgrafikái nemzetközileg ismertek és elismertek, hisz benne, hogy akkor születnek a legjobb művek, amikor az érzelem párosul azzal a precizitással, ami a művész szakmai biztonságából ered. 90 éves Kőhegyi Gyula grafikusművész, a Kőbányai Képző- és Iparművészek Egyesületének ma is aktív alapító tagja.

15. oldal

Rugó Varga Varga István

Egy családi vállalkozás története, mely szorosan összefonódik a kőbányai kisipar aranykorával. A Kada utcai Varga-műhelyben a mai napig megy a munka, hiába ontják az automata gépek a rugókat, az egyedi fajtára még mindig szükség van.

8. oldal

A Pataky és a Kőrösi – Dávid Tibor és Győrffy László

Kőbányai kultúraalakítók ültek egy asztalhoz egy kávéra, majd meséltek nekünk az elmúlt több mint harminc év tapasztalatairól. A rendszerváltás és a piacgazdaság tanulóévei a kultúrában, a két vezető szemszögéből.

11. oldal

A Pongráctelep bajnoka – Kovács Kokó István

„Cirkuszigazgató", „színész" és „egyesületi főtitkár" is volt a Pongráctelepen, de legfőképpen gyerek, aki sosem akart középszerű lenni. Hetente kétszer járt a közfürdőbe, más napokra maradt a vájling. Az ökölvívásban jutott a csúcsra, ám nem abban kezdett.

16. oldal

Pest, Buda és Óbuda átmeneti főpolgármestere

Budapest egyesítésének (dísz)doktora

Jókötésű, díszmagyart viselő, ősz szakállú hetvenéves úr fogadta a Vigadóba érkező városatyákat és a meghívott vendégeket 1873. október 25-én. Az elnöki asztalnál egy vele egykorú, bajszos, bölcs „öregúr” foglalt helyet. Ez a nap azonban nem Deák Ferencről szólt, hanem Havas Ignácról.

Ami Deák életművében a kiegyezés, az Havasében Budapest létrejötte. Noha a kormány megbízásából ő felügyelte az egyesítés folyamatát, a Fővárosi Közgyűlés alakuló ülésén saját szerepéről nem szólt, helyette a két szabad királyi város, Pest és Buda, és a mezővárosi rangú Óbuda vezetőit méltatta. „Hazafias működésükben századokon át közrehatottak hazánk szellemi és anyagi felvirágoztatására. Azon hazafiasan szívélyes testvériség, amely a társhatóságok között eddig nyilvánult, lesz egyedüli összetartó kapcsa és éltető eleme az egyesült főváros működésének is” – mondta a hatalmas éljenzéssel fogadott ünnepi beszédében.

A „fővárosi törvényhatóság alakításáról” szóló 1872-es törvény az előkészítő munkát egy közös bizottságra bízta, amelybe Pest, Buda és Óbuda képviselő-testületei delegáltak tagokat. A bizottság dolgozta ki a részletszabályokat, amelyeket a három város együttes közgyűlése hagyott jóvá, és terjesztett fel a közigazgatásért felelős belügyminiszternek. Az együttes közgyűlés működését miniszteri biztos koordinálta Havas Ignác személyében. Ő volt tehát az átmeneti időszak főpolgármestere, nemcsak a gyakorlatban, de jogilag is az egyesített főváros első főpolgármesterének megválasztásáig. „Sok viznek kell lefolyni a Dunán, a míg egy másik olyan ember születik […], a ki a fővárost annyira a magáénak, magát pedig a fővárosának tekinti, mint azt az öreg Havas Ignác tevé” – írta a róla szóló nekrológban a Pesti Hírlap 1887-ben.

Havas Ignác Kőbányát legalább annyira magáénak tekintette, mint a fővárost, helyi birtokosként maga is érdekelt volt abban, hogy az egyesített Budapest része legyen a X. kerületként. Eredményesen lobbizott azért, hogy a döntéshozók elfogadják a kőbányai lakosok beadványát, amely az országos szintű sertéskereskedelemre, a vasúti csomópontra és a fejlődő iparra hivatkozva kért kerületi státuszt Kőbányának.

Havas Ignác jó nevű orvos volt. Közéleti karrierjét kiterjedt és befolyásos páciensi köre is segítette. A Felvidéken született, az egyetem elvégzése után Tolna vármegyében főorvos, ahol szinte azonnal szembetalálta magát a kolerával, később pedig a marhapestissel, amelyre hatékony oltóanyagot kísérletezett ki. Az 1840-es években költözött Pestre, ahol a bevételeit kőbányai birtokokba fektette. Emlékét utca őrzi Kőbánya eredeti központjában, a Kápolna utca mentén.

Budapest első főpolgármestere

Összekötő poszton

Ő volt a „fősas” a „Sasfészekben”, abban a különteremben, ahol a főpolgármesteri kabinet informális üléseit tartották a Budapest egyesítését követő időkben. Az Arany Sas Fogadó a belvárosban állt, a mai Semmelweis utca és Kossuth Lajos utca sarkán. Több volt vendéglőnél, asztaltársaságok „székházaként” szolgált. A „sasok” szinte mind 48-asok voltak, a „fősas” is részt vett a szabadságharcban.

A Bach-korszakban, a neoabszolutizmus időszakában nem vállalt közhivatalt, helyette magánpraxisával szerzett nevet és egzisztenciát magának. Származása révén ismerte a budai polgárságot, ügyvédként pedig megismerte a pestit is. Személye híd volt a hagyományos és az új elit között, Deák Ferenc minden bizonnyal az „összekötőt” látta meg benne, és ezért beszélte rá a főpolgármester-jelöltség elvállalására. Ráth Károly pedig kitűnő összekötőnek bizonyult majd negyedszázados hivatali ideje alatt. Jogi értelemben a kormány embere volt, akit maga az uralkodó jelölt főpolgármesternek a belügyminiszter egyetértésével. Elsődleges feladata az önkormányzat ellenőrzése volt. Bár jogkörét meglehetősen szélesre szabták, a törvény együttműködésre kötelezte a fővárosi önkormányzatot ténylegesen irányító polgármesterrel, akit mai szóhasználattal operatív vagy ügyvezető főpolgármesternek neveznénk.

Ráth Károly kapott akkora hatalmat, hogy megnehezíthette volna Kamermayer Károly polgármester dolgát, ám ezt nem tette. Talán azért sem, mert a „Sasfészekben” a polgármester volt az egyik „sastárs”. Hiába rótta fel Ráth Károlynak a vele kritikus sajtó, hogy „a fővárosban két világító test van. Az egyik Kamermayer, aki éjjel világít, amikor a világosság hasznos dolog, a másik Ráth Károly, aki nappal világít, csak úgy a parádé végett”, az első főpolgármester több volt Budapest „reprezentatív köztársasági elnökénél”. Valós teljesítményét hitelesebben adja vissza az a kortárs vélemény, amely szerint „úgy tudta vinni szerepét, hogy sem a kormány, sem a főváros iránti kötelességei nem jutottak egymással kibékíthetetlen ellentétbe”. Összekötő szerepfelfogása évtizedekre mintául szolgált az őt követő főpolgármesterek számára.

Budapest első polgármestere

Nagyvárost épített

„S az áldott föld, melynek paradicsommá kellett volna lennie, honfivértől párolgó temetővé lőn.” Bátor beszéd volt ez 1861-ben. Még akkor is, ha az európai nagyhatalmi küzdelemben vesztésre álló Ferenc József – a birodalom egyben tartása érdekében – kénytelen volt enyhíteni a szabadságharc leverése után elrendelt elnyomáson. A szónok Buda 32 éves, frissen kinevezett főjegyzője volt, aki 1848–49-ben maga is harcolt a magyar függetlenségért. Kamermayer Károly hosszú beszédben méltatta Széchenyi Istvánt a „legnagyobb magyar” halálának első évfordulóján a budai városházán. A szónok nevét a sajtóbeszámolók révén az egész ország megismerte, és bár a rendszer enyhült, annyit azért nem, hogy Kamermayer hosszú távon elkötelezze magát. A főjegyzői székből még 1861-ben felállt, és a kiegyezésig nem is vállalt közhivatalt. De készült a visszatérésre, külföldön tanulmányozta a városirányítás különböző modelljeit.

1867-től már szülővárosában, Pesten tanácsnok, megreformálva az adóügyeket és az állategészségügyet. Utóbbi területen az 1872-ben megnyílt pesti közvágóhíd volt a legnagyobb sikere. Ekkor már a főváros egyesítésére összpontosította energiáit. 1873-ban a Fővárosi Közgyűlés nagy többséggel választotta meg Budapest első polgármesterének, a város tényleges irányítójának. Ehhez a főpolgármester bizalma is kellett, Ráth Károly nélkül Kamermayer Károly a polgármesterjelöltségig sem jutott volna el. „Sastársként” azonban a főpolgármester asztaltársaságához tartozott, a bizalom adott volt, és a későbbiekben is fennmaradt.

A Ráth–Kamermayer tandem 23 éven át irányította Budapestet, és tette azt a kor egyik világvárosává. Ebben az időszakban épült – egyebek mellett – a Margit híd, a Keleti pályaudvar, az Operaház és az Országház is. A polgármester a millennium évében, 1896-ban betegségére hivatkozva nyugdíjba vonult, majd a következő évben elhunyt. De a földalatti, a Ferenc József (ma Szabadság) híd és a Fővám téri Nagyvásárcsarnok átadását még megélte. Nevét nemcsak a várostörténészek ismerik, de a Kamermayer-tortának és a Kamermayer-pulykaszeletnek köszönhetően a gasztronómiai szakírók is.

Kőbánya a főváros egyesítésének idején

A lehetőségek földje

„Hirnévre kapott bora, sere, köve s téglája miatt” – hangzott el Kőbányáról, a Pesti-síkságból kiemelkedő dombok egyikéről 1854-ben egy tudományos előadásban. Szőlőt talán már a török hódoltság utolsó éveiben is termesztettek Óhegy és Újhegy lankáin, de a Rákóczi-szabadságharcot követő időszaktól mindenképp. A sörfőzők közül a Bajorországból érkezett Schmiedt Péter látott elsőként üzletet a kőbányaszatból visszamaradt pincékben, ahol az állandó hőmérséklet kedvezett a nedű érlelésének. Schmiedt tanítómestere Dreher Antal barátja, Gabriel Sedlmayr, a ma is működő Spaten főzde tulajdonosa és a müncheni világos sör kifejlesztője volt.

A könnyen faragható, sőt fűrészelhető mészkő, amelyet a kősóhoz hasonlóan vízzel repesztettek meg a kitermelés során, az egyik legkiválóbb épületkőnek számított. Az itt bányászott agyagból égetett téglát pedig az 1838-as pesti árvizet követő újjáépítés tette keresetté. A Rákos-patak mentén földbirtokok sorakoztak vízimalmokkal, az egyikhez halgazdaság is tartozott, a későbbiekben az itt nevelt süllőkkel telepítették be a Balatont. Bornak, sernek, kőnek, téglának, zöldségnek és gabonának egyaránt megkönnyítette a szállítmányozását a Pest–Ceglédi–Szolnok vasútvonal, amelynek mentén Kőbányán találtak új szállásheleykre a fejlettebb Ferencvárosból számúzött sertéskereskedők. 1872–73-ban a helyi birtokosok, illetve a helyben lakók a fejlődő logisztikára, a növekvő kereskedelmi forgalomra és a szaporodó üzemekre hivatkozva kérték azt, hogy az egyesített főváros egészüljön ki egy X. kerülettel, akkori nevén Óhegy-Dűlő-Kőbányával.

Indítványukat minden bizonnyal félreteszik, ha a városegyesítésért nem Havas Ignác, Kőbánya egyik legnagyobb birtokosa felel miniszteri biztosként. Kőbányát az egyesítés idején ötezren sem lakták, népsűrűsége 1,1 fő volt hektáronként, míg a Belvárosé 319,5 fő. Az iparosodás eredményeként 1881-re a lakosságszám megduplázódik, az I. világháborút megelőző években pedig a népességszám már meghaladta az 50 ezret. A városiasodás jellegéből következően Kőbánya az ipari munkások, az önálló egzisztenciájú kisiparosok és a mezőgazdasági idénymunkások kerülete volt, a 19. század második felében itt élt a legtöbb napszámos Budapesten, a téglagyártás miatt pedig itt lakott a fővárosi cserépfedők háromnegyede. Politikai „kényelemből” az első közel 50 évben Kőbánya nem volt önálló választókerület, lakói a ferencvárosi körzethez tartoztak. Ennek oka az volt, hogy túlságosan nehézkes lett volna a Kőbánya csatlakozása előtt véglegesített, meglehetősen bonyolult választási rendszer módosítása. A kőbányaiak az 1919-es kommün idején választhattak maguknak először saját képviselőt, a Horthy-rendszer pedig tudomásul vette a X. kerület választókerületi önállóságát.

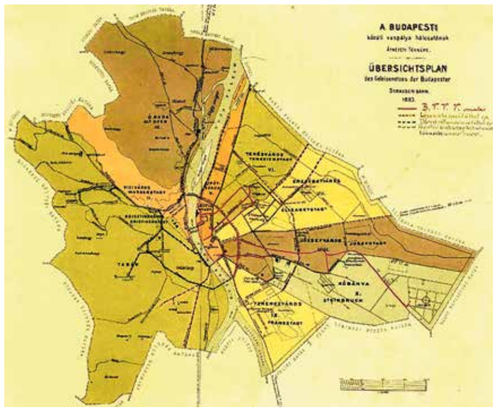

A szecessziós építész csodái Kőbányán

A Ligettelek építésze

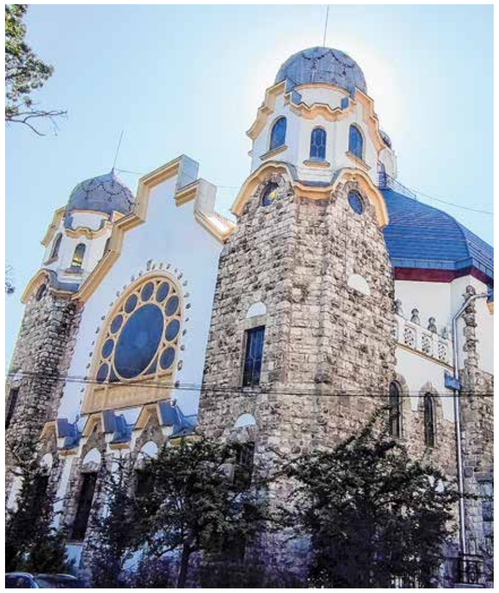

Olyan, mintha Kecskeméten, Nagyváradon vagy Marosvásárhelyen sétálnánk, amikor a város egykori polgári negyedét járjuk. Szembejön velünk a hazai szecesszió, a Lechner-féle magyar építészeti stílus. Schöntheil Richárd építészmérnök a Délvidéken született, de Kőbányán nőtt fel. A Műegyetemen a Parlamentet tervező Steindl Imre révén megismerte a historizáló irányzatot. Steindl vezetésével vett részt a gyulafehérvári székesegyház műemléki felmérésében, a templomról készített rajzát 1896-ban, a millennium alkalmából ki is állították. A Lechner-iskola helyben volt, csak át kellett sétálnia az épülő templomhoz.

Egyszerre volt mérnök és pallér, építész és építési vállalkozó 1908-ban 13 társával összeállva közös céget alapítottak Kőbányai Egyesült Építőiparosok Schöntheil és Társai néven, irodájukat a Füzér utca 19.-ben lévő bérházban rendezték be. Ekkor már befutott építész volt Kőbányán, első jelentős munkája a Hölgy utca 14. alatt található egykori közfürdő és gőzmosoda volt. Majd jött a Fried-villa az Állomás utca 4.-ben, a 18.-ban a sertéstenyésztésben érdekelt Csáky Ferenc háza, a Hölgy utca 18.-ban a szintén a sertéskereskedelemből meggazdagodott Szekrényessy Károly villája, és ezt követően több ingatlan, az Óhegyen lakóházak, a Bánya és a Kolozsvári utcák sarkán kocsma, a Román utca 16.-ban az Építőiparosok Háza, a Martinovics tér 4/A. alatt pedig a saját, műteremmel ellátott háza. Építészetileg legértékesebb alkotása a Cserkesz utcai zsinagóga, amelynek építőmestere a szintén kőbányai és a későbbiekben nagyvállalkozóvá vált Sorg Antal volt.

Aki Kossuthot búcsúztatta a főváros nevében

Városépítő a Hölgy utcából

1894. március 30-án feketébe borult a Nemzeti Múzeum. Magyarország a „turini remetét” temette, Budapestre százezrek sereglettek, hogy búcsút vegyenek egy ikontól, a nemzeti szuverenitás következetes képviselőjétől. A hosszú életű Kossuth Lajostól, akinek ravatalát 92 gyertya világította. A szabadságharcot leverő Ferenc József az állami gyászszertartást megtiltotta, így a nemzet halottjának temetését hivatalosan Budapest szervezte. A székesfőváros nevében Gerlóczy Károly első alpolgármester mondott a kitűnő szónok Kossuthhoz méltó búcsúbeszédet, amelyben arra kérte a magyarok Istenét, hogy „tegye oly boldoggá e hazát, mint amilyennek az elhunyt óhajtá”.

Hat évvel később, 1900 augusztusában feketébe borult egy nagypolgári ház Kőbányán, a Hölgy utca 13. alatt. Az érckoporsó mellett asztalka, rajta selyempárna, azon pedig a francia Becsületrend lovagkeresztje és az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályú kitüntetése. Az elhunyt halála gyors volt; reggel szokása szerint pipára gyújtott, majd hirtelen köhögési roham kapta el, amely után élettelenül hanyatlott az ágyba. Budapest akkor már nyugalmazott első alpolgármesterével stroke végzett. Gerlóczy Károly több mint negyven évig szolgálta a közt, Pesten aljegyző, főjegyző, városi tanácsos volt, az egyesítés után pedig ő lett Budapest első polgármesterének, Kamermayer Károlynak az első helyettese. Hivatalát 24 éven át töltötte be.

Elkötelezett híve volt az alapfokú iskolahálózat fejlesztésének, haláláig elnökölte az Országos Magyar Iskolaegyesületet, amely a szomszédos házban, a Hölgy utca 11/B-ben működött. Alig akadt olyan középület, amelynek létesítésében nem vett részt, visszavonulása után ezért is iktatta jegyzőkönyve érdemeit a főváros „középítési bizottsága”. Sokat tett a lakhatási szegénység enyhítéséért, a zsúfolt, egészségtelen lakások számának csökkentéséért. Közegészségügyi erőfeszítéseinek köszönhető, hogy az utolsó nagyobb kolerajárvány viszonylag kevés halálos áldozattal járt Budapesten. Az orvosok kérésére hat év alatt kijavíttatta a vízvezeték-hálózat kritikus szakaszait. És részben az ő művészetpártoló gondolkodásának köszönhetjük Széchenyi, Petőfi és Eötvös József szobrait a belvárosban. Budapest költségvetésébe Gerlóczy Károly javaslatára került be az az állandó tétel, amelyből a közterületi műalkotásokat finanszírozták 1881-től kezdve.

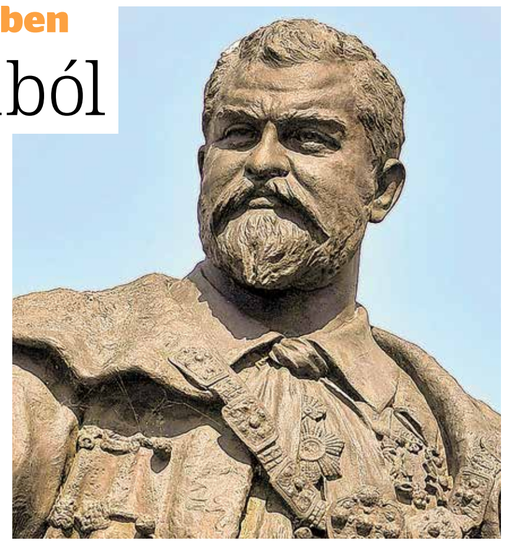

Személyi asszisztensből lett városvezető

Kőbánya „hídembere”

Városvezetőként Békesi Lászlóval egyeztetett, és az utolsó szovjet miniszterelnököt kalauzolta a Széles Gábornál tett látogatáson. 1990-ben ő adta át a hivatali kulcsokat Kőbánya első polgármesterének. Kiss József az új rendszerben is élvezte a helyiek bizalmát, az egykori tanácselnök-helyettes 2006-ig volt önkormányzati képviselő. Zalaegerszegi otthonában beszélgettünk vele; büszke hat unokájára és négy dédunokájára, decemberben pedig a 90. születésnapját ünnepli.

– Mutatott egy fotót az 1954-es magyar–angol meccsről, amelyen a világbajnokság favoritjának számító Aranycsapat 7-1-re ütötte ki az angol válogatottat a Népstadionban. Focizott?

– Sakkoztam és tájfutottam. De angyalföldi születésű gyerek vagyok, Lóránt Gyula pedig a Vasasban játszott, ha nem is '54-ben.

– Az interneten találtunk egy 1982-es tévériportot, amelyben a X. kerületi tanács képviseletében ön nyilatkozott az idősek Román utcai napközi otthonának kialakításával kapcsolatban. Emlékszik erre?

– Sokat nyilatkoztam tanácselnök-helyettesként, még olyan sztárriportereknek is, mint amilyen Vitray Tamás vagy Moldoványi Ákos volt akkoriban. Vitray érdeklődését felkeltette a helyi televízió, ezért eljött Kőbányára, hogy bemutathassa a „kis testvért” a „nagy tévében”.

– Hogyan lett önből tanácselnök-helyettes?

– Úgy, hogy delegált a párt a városvezetésbe.

– Volt, lehetett ellenvetése?

– Nem volt ellenvetésem, így nem tudom, hogy lehetett-e volna. Szívesen vállaltam a megbízatást.

– Honnan érkezett?

– A Lampartból, amely akkor már az élelmiszeriparnak és a vegyiparnak gyártott speciális gépeket.

– Ekkor már kétdiplomás mérnök volt, de nem érettségi után ment egyetemre. Miért?

– A Madách Gimnáziumban végeztem 1952-ben, a nyolcosztályos képzés utolsó évében. Egy osztályba jártam Charles Gatival, aki Bill Clinton elnöksége idején az Egyesült Államok külügyminisztériumának főtanácsadója volt. Szükség volt a keresetemre, édesanyám egyedül nevelt, miután apám meghalt a II. világháborúban.

– Mi volt az első munkahelye?

– A Dinamo, ahol személyi asszisztensként kezdtem, és ahonnan gyártásszervezésért felelős osztályvezetőként jöttem el. *(A Dinamo Villamos Forgógépgyárat egy kőbányai és egy másik budapesti vállalat összevonásával hozták létre – a szerk.)* Közben esti tagozaton elvégeztem a villamosmérnöki kart, két év szünet után pedig a gazdaságmérnöki szakot. Ekkor már az EVIG-ben, az Egyesült Villamosgépgyárban voltam termelési osztályvezető. *(Az EVIG szintén fúzióval jött létre, a Dinamo mellett az egykori Magyar Siemens Művek is az egyesített vállalatba olvadt be – a szerk.)* Az EVIG-ből kerültem a Lampartba, majd onnan a tanácsházára. Egész életemben Kőbányán és Kőbányáért dolgoztam.

– Tanácselnök-helyettesként mely területekért felelt?

– A reáliákért, hozzám tartozott a tervezés, a pénzügy, a műszaki osztály, a kereskedelem és az ipar.

– Politikai vagy szakmai posztnak tartotta a megbízatását?

– Szakmainak.

– Mi volt a legnagyobb kihívás az akkori városvezetés számára?

– A lakhatás és a lakáspolitika. A tízemeletes lakótelepek egy része a 70-es évekre megépült, egy másik részük pedig épült. Mi a folytatásban kisebb, „emberközeli” társasházakat szerettünk volna létesíteni a megmaradt telkeken, illetve az elbontott szükségtelepek helyén. Mindezt úgy, hogy „két legyet ütünk egy csapásra”, mert egyúttal pénzhez jutatjuk a várost, amelynek a tanácsrendszerben nem volt saját bevétele.

– Mi volt a megoldás?

– A telketet közművesítettük, megcsináltuk az alapozást, majd az előkészített területet értékesítettük helyi vállalatoknak, amelyek 150 ezer forintot fizettek minden egyes új lakás után. Ennek a programnak köszönhetők a Petrőczy utcában, az Óhegy parkban és a Városszéli telepen épített kertes sorházak. A bevétel és a ráfordítás különbözetét kerületi fejlesztésekre fordítottuk.

– Sima ügy volt, vagy azért kellett egyeztetniük felsőbb fórumokon?

– Kellett egyeztetnünk, mégis sima ügy volt. Jóban voltunk a Fővárosi Tanács közgazdasági elnökhelyettesével, aki egyben a tervgazdálkodási bizottság elnöke is volt. Később pénzügyminiszter lett, először a Németh, majd a Horn-kormányban. Békesi Lászlóról van szó.

– Helyi szinten ön is részt vett a rendszerváltozásban.

– Kőbánya első polgármesterének, György Istvánnak én adtam át a kulcsokat 1990-ben. Bár formailag tanácselnök-helyettes voltam, a gyakorlatban én voltam a tanácselnök, a vezetőtársaim addigra távoztak.

– Ennél azért többről volt szó: 2006-ig először listán, majd további három ciklusban egyéniben megválasztott önkormányzati képviselő az Újhegyi lakótelepen, valamint a pénzügyi bizottság elnöke, 2010-ig külső bizottsági tag. Miért folytatta?

– Szerettem a közszolgálati munkát, és azt gondoltam, hogy a szakmai tapasztalataim a város hasznára válnak a továbbiakban is. Bár nem a szűk városvezetés tagjaként, de az önkormányzati rendszerben 20 évet dolgoztam, míg a tanácsiban 14-et.

– Hogy fogadták 1990-ben a szabadon választott képviselő-testület tagjai?

– A fiatalok némi fenntartással. De amikor látták, hogy a gazdasági és műszaki kérdésekhez érdemben szólok hozzá, megváltozott a véleményük.

– Melyik rendszer volt a hatékonyabb?

– Egyértelműen az önkormányzati, különösen az első húsz évben, amikor még helyi ügynek számított a közoktatás és az építésügy. De az önkormányzatiságban még mindig nagyobb a mindenkori városvezetés mozgástere, mint a tanácsrendszerben volt. Egyszerűen azért, mert az önkormányzatok önálló gazdálkodása továbbra is megmaradt, míg a helyi tanács önálló jogosultsága korlátozott volt.

– Mi a legkedvesebb emléke az előző, illetve a következő rendszerből?

– A tanácsrendszerből az a dísztányér, amelyet a Szovjetunió utolsó miniszterelnökétől, Nyikolaj Rizskovtól kaptam, akit magyar kollégája, Grósz Károly kísért el a Műszertechnika kőbányai üzemébe. A látogatáson, amelyen én képviseltem a kerületi tanácsot, Széles Gábor elmesélte, hogy az akkor már külföldön is ismert vállalkozás egy garázsból indult. Az önkormányzati rendszer időszakából pedig a díszpolgári cím, amelyet 2006. október 23-án vehettem át.

Kőbánya első polgármestere

György István: Szép időszak volt

Nem voltak polgármesteri ambíciói, mégis ő lett a befutó. Kívülről érkezett a politikába, és a közigazgatásban is kezdőnek számított. Felkészülési ideje alig volt, tétovázásra ennyi sem jutott, hiszen át kellett vezetnie a várost az egypártrendszerből a többpártrendszerbe. Bár Kőbánya 117 éve tartozott már Budapesthez, a fővárosi önkormányzati rendszer sajátosságai folytán az 1990-ben megválasztott György István volt a X. kerület első polgármestere.

– Emlékszik az első hivatali napjára?

– A részletekre kevésbé, az akkor szerzett tapasztalatra viszont élénken. Már az első nap tudatosodott bennem, hogy „szerepjátékra” nincs lehetőség, önmagam kell adnom, a józan észre hallgatva. Felismertem azt is, hogy képesnek kell lennem döntéseket hozni, mert az önkormányzat első számú vezetőjeként bizonyos helyzetekben enyém az egyszemélyi felelősség. Persze az előkészítés során arra törekedtem, hogy minél több véleményt megismerjek, a testületi döntések mellett napi operatív ügyekben a végső szót nekem kellett kimondanom. És az is egyértelművé vált az első hivatali napon, hogy kellő alázattal minél többet meg kell tanulnom a közigazgatás működéséből, hogy a későbbiekben legyen miből építkezni. Ez a világ ismeretlen volt számomra, hiszen a Pataky 1. (ma Szent László Általános Iskola) igazgatóhelyettesi székéből kerültem a szomszédos városházára.

– Harmincegy éves volt 1990-ben. Ki kereste meg azzal, hogy vállaljon polgármesterjelöltséget?

– Egy huszonhároméves fiatalember, aki akkor is és ma is kollégám, és akinek nevét azóta is jól ismerik Kőbányán. Révész Máriusz, akivel együtt tanítottunk a Patakyban, '90-ben a Fidesz jelöltjeként bekerült a kőbányai képviselő-testületbe. (Ma mindketten a Miniszterelnökség államtitkárai – a szerk.) Elsőre nemet mondtam, de újra megkért. A tízezernél nagyobb lakosú településeken az első önkormányzati választásokon a polgármestert még a képviselő-testület választotta, és nem közvetlenül a nép. Kőbánya a saját szervezeti és működési szabályzatában a polgármester-választást kétharmados többséghez kötötte, ami kuriózumnak számított, máshol elég volt a feles többség. Elindult egy kéthetes korteskedés – egyfajta „előválasztás” –, amely során a képviselő-testületbe választott pártok, civil szervezetek egyenként tartottak szimpátiaszavazást a polgármesterjelöltekről. A végére ketten maradtunk, a testület pedig nekem szavazott bizalmat.

– Az önkormányzati választásokon indult?

– Igen, a helyi városvédő egyesület színeiben, de nem nyertem a körzetben. Úgy voltam vele, hogy ezt is megpróbáltam, de be is fejezem a közéleti tevékenységet, majd néhány hét elteltével jött Máriusz kérése... 1990. november 13-án választottak polgármesterré, másnap már nem az iskolában, hanem a hivatalban kezdtem.

– Mivel?

– Tanulással és a döntéshozatalra való felkészüléssel. Tudatosan vontam magamhoz az ügyeket, így néhány hónap alatt megismertem az új munkahelyem működését és az új munkatársaimat. Ebből a tanuló időszakból építkeztem a teljes polgármesterségem alatt, amely 12 évig tartott három cikluson át.

– Tanácsrendszer már nem volt, önkormányzatiság még nem volt. Az átmenet okozott-e működési zavart?

– Emlékeim szerint nem, a hivatal tette a dolgát, és folytatta az ügyek intézését. Én pedig tudtam, hogy nincs két Magyarország, nincs két társadalom és nincs két városháza sem. A hivatali működés akkor is szakmai kérdés volt, és nem politikai. A korábbi tanácsi dolgozók értettek a közigazgatáshoz, ezért igyekeztem őket megnyerni az önkormányzatiságnak. Politikai tisztogatás szóba sem került, a személyi állomány persze organikusan változott, a vezetők kiválasztásánál az egyéni képességeket és teljesítményt mérlegeltük a szakmaiságért és a hivatal törvényes működéséért felelős jegyzővel.

– Mi volt az első ciklus legfontosabb feladata?

– A minőségi közszolgáltatások intézményrendszerének megteremtése. A bölcsődék, óvodák, iskolák vezetőit és a háziorvosokat ugyanúgy meg kellett nyernem az önkormányzatiságnak, mint a polgármesteri hivatal dolgozóit. Egymásra voltunk utalva, sokat egyeztettünk.

– Jöjjenek a legek! Legmeghökkentőbb eset?

– Egy család a polgármesteri hivatal elé költözött, mintegy tiltakozva a lakáskörülményeik ellen. A helyzet rendezéséhez egy lakhatási ügyekkel foglalkozó civil szervezet együttműködését kértem. A szervezet képviselői meg is jelentek a Szent László téren, de nem tárgyalni jöttek, hanem tüntetni. Ekkor tanultam meg, hogy az egyes közéleti és civil szereplők az ügyeket nem feltétlenül megoldani akarják, hanem érdekeik szerint cselekszenek.

– Komolyabb lakossági tiltakozás?

– A Coca-Cola gyár ellen a Bánya utcában, az egykori sörgyár területén. A cukorszirupot az utcáról szivattyúzták be, ami erős zajjal járt. Megértettem a lakókat, de polgármesterként azt is figyelembe kellett vennem, hogy a cég munkát ad Kőbányán. Végül a Coca-Cola közép-európai igazgatójával abban maradtunk, hogy néhány hónap haladékot kapnak, de utána megvonjuk az engedélyüket. Nem vártak addig, áthelyezték a gyártást Dunaharasztiba.

– Legnehezebb döntés?

– A fejlesztések súlyozása a mindenkori költségvetés tervezése során: mire szeretnénk költeni, mire muszáj, és mire van pénz.

– Legfontosabb fejlesztések?

– A kerület telefonellátásának megoldása, kerületi intézmények felújítása, a Kőrösi Csoma sétány felújítása, a Szent László tér rendezése, a kerületi utak megújítása, a Kőbányai út megújítása, amihez több száz millió forinttal járultunk hozzá, noha az út fővárosi fenntartású. És büszke vagyok a temető előtti körforgalom megépítésére, amely ugyan később történt, de amelynek előkészítése még az én polgármesterségem alatt indult.

– Legkedvesebb fejlesztés?

– A Szent László-templom díszkivilágítása és szemben a Magyar Oltár. A Szervátiusz Tiborral való egyeztetés minden momentuma élvezetes volt, és emlékezetes maradt.

– Mi volt a legszembetűnőbb különbség a három ciklus között?

– Az átpolitizáltság mértéke. Az első négy évben a lokálpatrióta szemlélet volt a meghatározó, a testületi döntések 80-90%-át egymással egyetértve hoztuk meg. A későbbiekben, ahogy az országos politikában, úgy a helyi politikában is hangsúlyosabbá váltak a pártpolitikai megközelítések. Ez együtt jár a többpárti demokráciával. Ugyanakkor a polgármesteri időszakom egészére igaz, hogy a testület és a hivatal döntő többségben olyan emberekből állt, akikkel nemcsak törekedtem rá, de együtt is tudtam működni. Akkor is és most is a párbeszédben hittem, és hiszek ma is.

Rendszerváltó városatya és üzletember

„Jó közösség volt a miénk”

Az üzleti életben egy szocialista vállalatot állított piacgazdasági pályára, miközben a helyi politikában az önkormányzati rendszer kiépítéséért dolgozott. A 2014-ben felavatott Zsíros Tibor Kosárlabda Csarnok részben az akkor még általa tulajdonolt tervezőcég adóforintjaiból épült fel. Interjú dr. Pap Gézával, az Olajterv nyugalmazott elnök-vezérigazgatójával.

– A ma Romániához tartozó Élesden született a II. világháború alatt. Jászberényben érettségizett, és Kőbányán volt önkormányzati képviselő 1990-től 2002-ig. Hogy került a kerületbe?

– A harmadik gyermekünk megszületése után a Hatház utcában jutottunk szövetkezeti lakáshoz.

– Abban a hat házban, amelyekről az utca a nevét kapta?

– Nem, a négyemeletes panelházak egyikében.

– Szerette?

– Inspiráló lakóközösség volt a miénk. A közös gondolkodás motorja Farkas Elemér volt, ő is a házban lakott, ő beszélt rá arra, hogy az MDF színeiben vállaljak képviselőséget. *(Farkas Elemér a rendszerváltó Magyar Demokrata Fórum kőbányai alapszervezetének elnöke volt – a szerk.)*

– Miért az MDF-et választotta, és miért nem a rendszerváltozás idején még antikommunista SZDSZ-t?

– A mi családunk konzervatív volt, és az is maradt. Másrészt Farkas Elemér révén az MDF-fel kerültem közelebbi kapcsolatba.

– Mit várt a rendszerváltozástól?

– Azt, hogy megnyíljon az út a magyarokban meglévő tehetség előtt. Az előző rendszerben azt éreztem, hogy „be vagyunk zárva egy szobába”, hiába volt meg bennünk az akarat és a képesség is arra, hogy magasabbra ugorjunk, a körülmények gátoltak minket. Református neveltetésem mellett ez volt a másik ok, ami miatt nem léptem be az MSZMP-be, hiába győzködött a munkahelyi párttitkár. A rendszerváltozás után az illető meg is jegyezte, hogy nincs már plafon a fejünk felett, mire azt válaszoltam, hogy ugrálunk is derekasan, és egyre magasabbra jutunk.

– Mennyiben osztotta ezt a gondolkodást a képviselő-testület?

– A mi oldalunk, az MDF, a Fidesz és a polgármester így gondolkodott. Abban a három ciklusban voltam önkormányzati képviselő, amikor Kőbányát György István irányította. Szakmailag és emberileg sem csalódtam benne, pedig politikai ellenfeleink nyomás alatt tartották.

– A pártpolitika ilyen erősen befolyásolta a képviselők döntéseit?

– A túloldalon feltétlenül, ahol voltak olyanok, akiket egyértelműen a meggazdagodás vágya vezérelt. Karrierista társaik hosszú távra terveztek, ők a politikából szerettek volna megélni. Léteztek egyszerű pártkatonák, akiket a többiek arra használtak, hogy a szavazataikkal elérjék önös céljaikat. És végül akadtak néhányan, akik a közösség, a kerület szempontjait tartották elsődlegesnek.

– A saját politikai oldaluk nem volt ilyen „rétegzett”?

– Nem, bár köztünk is volt olyan, aki elárulta a korábbi elveit.

– A rendszerváltozás idején ön is váltott, és a tudományos szférából átment az üzleti életbe. Miért?

– Szerettem volna nagyobb részt vállalni a gyermekeink nevelésében, amihez fel kellett adnom a mindennapos ingázást. A Szénhidrogénipari Kutató-Fejlesztő Intézet tudományos igazgatóhelyetteseként Százhalombattára jártam ki dolgozni.

– Hogy került az Olajtervhez?

– Megpályáztam a megüresedett vezérigazgatói posztot, a bírálóbizottság pedig engem választott.

– Egy szocialista vállalatot kellett piacgazdasági pályára állítania. Hányan dolgoztak a cégnél az ön érkezésekor?

– Túl sokan, kilencszázan. A létszám a későbbiekben 300-ra csökkent. Abból mindig csak baj van, ha egy munkahelyen több az ember a kelleténél.

– Az innovációs munkásságért járó Gábor Dénes-díjat egyebek mellett a 3D-s létesítménytervező rendszer bevezetéséért kapta meg. 1993-at írtunk. Az ön döntése volt?

– Mindent megmozgattam érte. Az Olajterv az akkor még állami tulajdonú Mol leányvállalata volt, az informatikai rendszer 350 millió forintba került, ennyi pénzünk pedig nekünk nem volt. A Mol akkori vezérigazgatója korábban az Olajtervnél dolgozott, így tudta, hogy a számítógépes programmal versenyelőnyt is vásárolunk.

– És azt vettek?

– Feltétlenül, a 3D-s rendszer nélkül nem tudtunk volna partnerei lenni a nemzetközi olajipari cégeknek.

– Vegyészmérnökként végzett. Friss diplomásként mehetett volna a gyógyszeriparba is.

– Noha nem mérnökként, de egy évet dolgoztam a Kőbányai Gyógyszerárugyárban, amelyet ma újra Richternek hívnak. Az érettségi után nem vettek fel azonnal a Műegyetemre, a gimnáziumi jellemzésembe valakik fontosnak tartották beleírni, hogy részt vett az ’56-os forradalomban.

– Valóban részt vett?

– Erről a gyermekeimnek sem beszélek.

– Az etyeki pálinkafőzdéjükben lévő Isten, áldd meg a magyar című kompozíciót és a jászberényi Lehel-szobrot is a magánvagyonából állíttatta. Hogy ismerkedett meg Melocco Miklóssal?

– Felhívtam telefonon. Nem könnyű ember, és én sem vagyok az. A közös munkákat a kölcsönös elfogadás és a többszöri egyeztetések jellemezték.

– Lehel vezér arcát valóban Kövér Lászlóról mintázták?

– Fogalmazzunk úgy, hogy van hasonlóság. A szobrásznak gondot jelentett, hogy Lehel vezérről nem maradt fenn ábrázolás. Megoldásként azt javasoltam neki, hogy keressen egy jellegzetes magyar arcot. Kövér Lászlót példaként említettem csak meg.

– Főztek otthon pálinkát?

– Nem. Az idősebbik fiam agrármérnök. Miután végzett, megkérdezte, hogy Apa, mihez kezdjek. Mondtam neki, hogy termelj bodzát, egy rádióműsorban hallottam, hogy az élelmiszeripari színezékként használt bogyójáért jó pénzt fizetnek. De mások is felfigyeltek a riportra, így aztán nagy volt a kínálat, és alacsony az átvételi ár. Ezért inkább hozzátettük a magunk tudását, és pálinkát főztünk belőle.

– Említette, hogy nem könnyű ember. Nyakas kálvinista?

– Addig vagyok keményfejű, amíg a vitapartnerem meg nem győz az igazáról. Amikor a kutatóintézetben nem értettünk valamiben egyet, azt mondtam a kollégámnak, hogy csináld meg mindkettőt, azt is, amit te gondolsz, és azt is, amit mi. Időnként előny, ha egy fiatal szakember makacs. Az pedig szinte mindig kifizetődő, ha az idősebbek engedik neki megcsinálni azt, amiben hisz.

A Hild-díjas város!

2021-ben Kőbányának ítélte a Magyar Urbanisztikai Társaság a településfejlesztési nívódíjat. Évtizedes következetes városfejlesztési munkát ismertek el a Hild-díjjal. Az ünnepi díjátadón elhangzott: bár a várostervezésről sokaknak a szép látványtervek jutnak eszükbe, a Kőbányai Önkormányzat azzal érdemelte ki az elismerést, hogy a minőséget előtérbe helyező, az életminőséget emelő, fenntartható városépítési munkát folytat. Hangsúlyozták, hogy Kőbánya nehezebb adottságú, de nagy fejlődési lehetőségekkel rendelkező kerület, amely jelentős erőfeszítéseket tett élhetősége javítására, a környezet megőrzésére, rehabilitációjára. Példaként említették a tájépítészeti nívódíjas Újhegyi sétányt, valamint a Kis-Pongrác szociális városrehabilitációt, amely jeles példája a leromlott városrészek megújításának.

Oktatási vezetőből lett polgármester

„Kőbánya mindent meg tud adni”

A Jászságban született, Budafokon nőtt fel, és Kőbányán dolgozik, amióta munkába állt. Miért vállalt közéleti szerepet, miben méri az eredményességet, és mit jelent számára kőbányainak lenni? Interjú D. Kovács Róbert Antal polgármesterrel.

– Milyen meghatározó élményeket őriz Jászárokszállásról, Budafokról és Kőbányáról?

– Árokszállásról eszembe jut a Gyöngyös-patak, ahol pecáztunk, nagyapám kártyaklubja, ahol az öregektől eltanultuk a fogásokat, a szezon első dinnyéje, amelyet a kútban hűtöttünk, vagy a falu egyetlen autója, amelyet mi taxinak hívtunk. Budafokon szerettem a kisvárosi hangulatot, a kőbányai fogadtatásomra pedig napra pontosan emlékszem.

– A jászokat kemény embereknek tartják, akik ragaszkodnak a függetlenségükhöz és az általuk megteremtett javakhoz.

– A feleségem szokta is mondani időnként, hogy na, megszólalt a jász büszkeség. Amúgy külső jellegzetességeink is vannak. Amikor csonttöréssel bevittek a traumatológiára, hallottam, hogy a sebész azt kérdezi, hogy honnan került ide ez a jász gyerek? Jászberényben volt hosszú ideig katonaorvos, a hosszú csöves csontokról felismeri a jászokat.

– Miért volt emlékezetes a fogadtatás a Bem József Általános Iskolában?

– Váradi Erzsi, az igazgatóhelyettes, szalonnát, kenyeret, savanyú káposztát és egy sört vett elő, majd amikor a sör elfogyott, elküldött egy újabb üvegért. Az igazgató, Skarbinecz Zoli bácsi pedig azt mondta, hogy sorold csak a nacionálédat! Ez volt a „beavatásom” 1984. augusztus 24-én. Az első két évben reggeltől estig dolgoztam, kaptam egy elsős osztályt, és napköziztem is. Utána behívtak katonának.

– Hol szolgált?

– Alapkiképzést a tatai harckocsizóknál kaptam, T–54-es tankot vezettem is. A jelenet vicces volt: túl magas voltam, így a fejem kilógott a páncélosból.

– Ambicionálta a vezetői posztot? Huszonnyolc évesen került a Bem élére, akkoriban ön volt az ország legfiatalabb iskolaigazgatója.

– Nem ambicionáltam, de nem is ugrottam el a feladat elől. A fiatal kollégáim biztatására adtam be a pályázatomat. Nem én voltam az egyetlen jelölt, a megválasztásom egyetlen szavazaton múlt. Az első értekezleten jeleztem a nevelőtestületnek, hogy egy év elteltével szavazást kérek magamról. A folytatáshoz már egyhangú támogatást kaptam.

– Okozott nehézséget az, hogy vezetői tapasztalat nélkül lett főnök?

– 1991-et írtunk, átalakulóban volt minden, az iskolarendszer is. Ha lett volna vezetői tapasztalatom, akkor sem sokra mentem volna vele. A gyerekekkel könnyebb volt, velük együtt fociztunk az udvaron. Az már keményebb dió, amikor egy huszonéves „siheder” magyaráz a nevelésről három-négy gyermekes anyáknak, apáknak. Ez csak akkor eredményes, ha az embert hitelesnek tartják. Azért viszont sokat kell dolgozni.

– Igazgatóként és polgármesterként is kapcsolatba került cégvezetőkkel. A vezetésben lát alapvető különbséget az üzleti világ és a közszféra között?

– Mások a lehetőségek, más a „pálya”, de a kompetenciában, a képességekben nem látok érdemi különbséget. Az üzleti világ talán egzaktabb, a cégeknek megvan a maguk profilja, a termékük, szolgáltatásuk ahhoz igazodik. Az önkormányzat „profilja” jóval tágabb, mi egyszerre működtetünk óvodát, építünk járdát, és szervezünk közösségi rendezvényeket.

– Miben mérte az outputot, az eredményt, iskolaigazgatóként?

– Új tantárgyakban, számítógépparkban, szülői elégedettségben, rendezett működésben. Ehhez tágítanom kellett a mozgásteret. A Bem volt Kőbánya első iskolája, amely kivívta magának az önálló gazdálkodás jogát. A termek bérbeadásából vagy a pályázatokon elnyert forrásokból saját bevételünk volt, amit fejlesztésekre fordítottunk. Nálunk sosem volt gond a festés, a szakmunkástanulók a Bemben teljesítették az előírt gyakorlati órákat. Mi a 90-es években beszereztünk olyan konténert, amelyben szelektíven lehetett gyűjteni a hulladékot. És amikor az önkormányzat a következő év költségvetését tervezte, önállóan gazdálkodó intézmény képviselőjeként volt beleszólásom az előkészítő munkába.

– 2000-ben közoktatási vezetői képesítést szerzett, 2002-ben pedig önkormányzati képviselő lett. Miért fordult a politika felé?

– A döntés összefügg a mozgástér kérdésével. Az első Orbán-kormány időszakában tagja voltam egy oktatási ügyekkel foglalkozó minisztériumi munkacsoportnak. Ennek híre ment Kőbányán, a képviselő-testület akkori többsége pedig megleckéztetett az igazgatói megbízatásom meghosszabbításáról szóló szavazásnál. Elsőre „nem mentem” át, csak másodszorra. A szavazás után az egyik képviselő odajött hozzám és azt mondta: „reméljük, tanultál belőle, és beállsz a sorba”. Beálltam, egy másik sorba. Azt pedig biztosan megtanultam az esetből, hogy az építkezéshez szükség van hátországra.

– És polgármesterként miben méri az outputot?

– Talán abban, hogy jól érzik-e magukat a kőbányaiak a kerületben, és ha esetleg nem, akkor az a helyi önkormányzat, a Fővárosi Önkormányzat vagy az állam felelőssége-e. Az életminőség ügye sokszereplős Budapesten, a közszolgáltatások egy részét mi szervezzük, egy másik része a fővároshoz tartozik, a harmadik „szelet” pedig az államé. Szóval ez nehéz ügy, mert mint mondtam, az önkormányzat „profilja” jóval szélesebb, mint egy cégé vagy iskoláé. De a személyes tapasztalataim és a mérések is azt mutatják, hogy az emberek döntő többsége szeret itt lakni.

– Felszámolná a kétszintű önkormányzati rendszert?

– Szemléletváltásra lenne inkább szükség, elsősorban a Fővárosi Közgyűlésben, ahol a tagoknak, köztük a kerületi polgármestereknek is Budapest egészét kellene képviseliük, nem pedig csak a saját kerületüket, illetve az őket delegáló pártokat. Miként az egyéniben megválasztott önkormányzati képviselő kötelessége is az, hogy a település egészének érdekeiért dolgozzon.

– Mit jelent kőbányainak lenni?

– Szerintem mindenkinek mást, hiszen sokfélék vagyunk, egymondatos válaszom nincs is. De a hétköznapokban amúgy sem azon gondolkodunk, hogy mi a „kőbányaiság” definíciója. Egyszerűen örülünk annak, hogy ha nem akarunk, nem kell kimozdulnunk a kerületből, mert Kőbánya mindent meg tud adni.

Egy családi vállalkozás és a kőbányai kisipar aranykora

Rugó Varga

A fegyverekhez kezdték óriási számban gyártani, de a golyóstollal sem lehetne írni nélküle. Amúgy pedig minden gép azonnal lebénul, ha eltörik benne. Mi az? Ha kvízjátékban tennék fel a kérdést, ki tudja, hányan tudnák egyből a választ. Pedig a megfejtés nem más, mint a rugó, ami mindig kell, amíg van olyan szerkezet, ami forog vagy mozog. A jó rugógyártó szakember pedig igazi kincs, még az automaták világában is.

Minderről Varga Istvánnal, a kőbányai iparosok doyenjével, a kerületi IPOSZ volt elnökével beszélgetünk, miközben Kada utcai háza vaskapujának zárjában megfordul a kulcs. Az egyszerű homlokzatú épületben ma már alig van mozgás, nem úgy a hatvanas évek idején. Az emeleten gyerekorvos lakott és praktizált, elöl fűszerüzlet és Iharos Pista bácsi húsboltja várta a vevőket. Utóbbitól bérelte ki az udvar végi helyiséget az édesapa, Varga Sándor, hogy áthozza ide rugókészítő műhelyét az Örmény utcából. Ez 1961-ben történt, a kisipar kiváltása pedig 1953-ban, azaz éppen hetven éve. Így a X. kerület hivatalos, 150 éves történelmének majdnem felét íveli át az időszak, a Varga-féle műhelyben pedig ma is nap mint nap megy a munka.

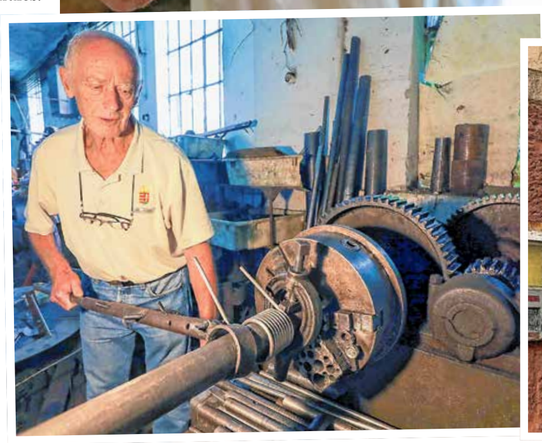

A földszintes, hosszúkás oldalépületben mintha állni látszana az idő. Régi gépek és szerszámok, hevítőberendezések mellett acélrudak és huzalok mindenütt. Az egyik szerkezeten látszik, hogy egy vasúti sínre építették, ez a legrégebbi darab, még Varga Sándor rakta össze a kezdet kezdetén. A szemközti falon egy hölgy egy reklámból mosolyog, talán a hatvanas években készült felvétel. A másik szobában egy merőben másféle szórólap van kitéve, ezen Varga István mint önkormányzati képviselőjelölt szerepel. Ez is jó régi már.

A vállalkozás indulására visszatekintve Varga István megjegyezi: ilyen szakma, hogy rugókészítő, valójában nincs, ebbe régen is csak úgy belecsöppentek a lakatosok. Ugyanakkor minden komolyabb szerkezetben van rugó, amit elő kell állítani. Különösen a háború után, az újjáépítés idején kellett sok berendezésbe életet lehelni. Nagyon sokféle volt a méret és a forma, nem érte meg tömegében gyártani. Akár egyetlen járműhöz is százféle kellett, ami idővel pótlásra szorult.

István édesapja, Sándor, már a világháború előtt foglalkozott ezzel, de '49-ben jött az államosítás. Négy évig egy szövetkezetben folytatta, majd ahogy lehetett, újra kiváltotta az ipart. Műhelyében a legkisebb átmérőtől, ami egy hajszálnak a kétszerese, egészen a két és fél centi vastagságúig készültek a rugók, az utóbbiakat már hőkezelni is kellett.

Jól ment az ipar, voltak alkalmazottak is. István, bátyjával és nővérével együtt, már nyolcéves korától rendszeresen besegített. Az autóipar, konzervipar, gyógyszergyárak hozták a munkát. A családfő hét közben egy menő BMW oldalkocsis motorral vitte ki a megrendeléseket, hétvégén meg felpakolta a családot, és irány a Mátra. Ez volt a luxus. '62-ben jött a használt Škoda is, ami nagy szó volt akkoriban. Igaz, ennek ára volt. Családi körben emlegetik azt az esetet, amikor a papa húsvétkor szépen felöltözött, és csak a hangjáról ismerte fel a szomszéd néni, mert annyira hozzá tartozott a melós ruha.

Varga István a Kápolna utcába járt általános iskolába. A középiskolát és a főiskolát már a „Bánkiban" végezte. Mint mondta, az osztálytársak és diáktársak elsősorban azért irigyelték, mert neki nem volt kötelező indítás a gyárba, a családi vállalkozás mindig alternatíva maradt. A „maszek származás" miatt ipari mérnökként amúgy sem várta nagy karrier. A diplomának viszont használt vette egy-egy bonyolultabb feladat megoldásakor, és a megrendelők is nagyobb tisztelettel tekintettek rá. Édesapja halálakor, 1975-ben egy percig nem volt kérdéses, hogy a családi vállalkozást ő viszi tovább. Megnősült, a felesége szemorvos, és két lányuk született. A vállalkozás virágzott, a határidőket betartották, az adót mindig befizették.

Azt nem tervezte, hogy a kőbányai iparosok képviselője és közéleti szereplő lesz. A rendszerváltás idején a területi alapon szerveződő kerületi ipartestület alelnökének hívták, elvállalta. Rövidesen az elnöki pozícióban találta magát, és tavaly őszig csinálta, 32 éven át. Kezdetben 1300 volt a taglétszám – fodrászok, sírkövesek, autójavítók, fodrászok. A kiürülő gyáróriásokból jó képességű emberek kerültek utcára, akik közül sokan vállalkozni kezdtek. Új kihívások előtt állt az ország, volt mit megbeszélni. Az egymás közti nézeteltérések is itt simultak el.

Varga István mint elnök minden párttal kereste a kapcsolatot, mint mondja, „a lelátón csak szotyolázni lehet, ha gólt akarunk rúgni, azt csak a pályán lehet". Több párt színeiben is elindult az önkormányzati választásokon, végül 2006-ban a Fidesz tagjaként szerzett mandátumot és képviselte az iparosok érdekeit három cikluson át. Saját bevallása szerint inkább csendben dolgozott, nem verte nagydobra, ha megoldott valamit. Büszke viszont arra, hogy részben az ő javaslatára vette fel a művelődési központ Kőrösi Csoma Sándor nevét.

Ami a műhelyt illeti, egy infarktust követően lejjebb kellett csavarni a lángot. Ma már csak egyedül dolgozik, jóval kevesebbet, de azért szinte nap mint nap ott van. Hiába ontják a rugókat az automata gépek, ha csak tíz darabra van szükség egy fajtából, akkor gyorsabb és olcsóbb az egyedi gyártás. A Kada utcai házon még kint van a családi cégér, ami lassan-lassan ipari emlék lesz, a kerület történetének részese.

Berkes György régiségei

Hagyatékok

A Nagykőrösi úti használtcikk-piacon, ahogy régen hívták, a Tangón, már nem olyan zsibongó az élet, mint néhány évtizede. Amikor még a szekrény tetejére helyezett üres konyakosüveg, rafia lámpabúra és konyhai függönyként csíkra vágott PVC színesítette az otthonokat, mindenki ide járt. Azóta kitágult a régiségek piaca, mások lettek a vevők és az eladók egyaránt, máshogy megy az üzletelés. A régi mohikánok egyike a tősgyökeres kőbányai Berkes György. Életútja legalább olyan izgalmas, mint a vitrinjeiben látható árukészlet. Míg az eladó porcelánokat és kristályokat rendezgeti a biedermeier asztalon, szívesen mesél.

– Pongrácteleptől a Szövőszék utcai lakásig tartott csak az út, de mintha egy világ lenne közöttük.

– Amikor apám 1953-ban elhagyott minket, anyámmal és két bátyámmal a Pongrác úton kezdtünk új fejezetet. A környéken volt az Auguszta nyomortelep, a Hős utca, a MÁV-telep, tehát a legszegényebb családok éltek errefelé. Öntörvényű gyerekek voltunk. Átfutottunk a töltésen, ott volt a Népliget, vagy a Guttmann-tónál lógtuk el a sulit. Ki tudtunk menni a 28-as villamossal, sok volt arra a gyümölcsfa, mi meg szedtük a gyümölcsöt, nem kértünk engedélyt. A szegénység különben nem úgy volt érzékelhető, mint ahogy az iskolában megszólnak, hogy milyen mackónadrágod van, vagy milyen a táskád: ott egyformán nem volt senkinek semmije. Abban az időben ha valaki felvett egy szalagot azzal a felirattal, hogy tömbmegbízott, akkor úgy érezte, hogy kitolhatja hajnalban az anyámat a hentes előtt kígyózó sorból. Amikor ez megtörtént, a 14 éves bátyám lement és kérdőre vonta az illetőt, akit aztán nem tudtak hazavinni, mert mindenhol úgy fájt neki, hogy jajgatott. Ezután már nem mertek velünk szórakozni.

Így cseperedtünk, mikor eljött 1956, életem meghatározó élménye. A szemben lévő kiállítási területre, amely akkor raktárként szolgált, bejöttek az oroszok, ávósok, dzsippel, fegyverekkel. Futott, ki merre látott, de aki belül maradt, hiába jött feltartott kézzel, keresztűzbe került. Én is ott voltam az egyik pavilonban, belenyomtam magam az összelapátolt halom rizsbe, onnan kukucskáltam, és láttam, hogy halnak meg szomszédok a lépcsőházból. Sokkot kaptam. Az iskolában aztán megtagadtam az orosz nyelv tanulását. Összejöttek a tanárok, kiabáltak velem, ahogy csak lehetett. Én meg csak mondtam azoknak a fiataloknak a nevét, akiket lelőttek. Végül megértették, hogy amit én nem akarok, azt akkor sem csinálom meg, ha a föld fejre áll.

– A suli után mi volt a terve, hogyan akart kitörni innen?

– Tv-rádió műszerész akartam lenni, de nem volt pénzem, hogy tanuljak még négy évet. A bátyám, aki amúgy válogatott ökölvívó volt, henteként dolgozott, ott azt mondták, legyek hűtőgépszerelő. Azok, ha jönnek, pénzt is kapnak, húst is meg uzsonnát is. Ehhez először villanyszerelőnek, géplakatosnak kellett tanulni, majd külön tanfolyamon a szakmát. Elvégeztem a László Gimnáziumot is estin. 22 évesen már rám bízták a Hauer cukrászda gépeit. Aztán jött a Zserbó, a Különlegességi, a Művész cukrászda. Később a Pannóniánál és a HungarHotelsnél voltam felelős beosztásokban, végül a Margitszigeti Nagyszálló műszaki vezetője lettem.

– Ehhez képest éles váltás lett a régiségkereskedelem.

– 1980 augusztusában történt. Édesapám nevelt fia mondogatta: ha kereskedőként folytatom, akkor három év alatt félre tudok tenni egymillió forintot. 170 ezer forint volt akkoriban egy Opel Manta. Igaza lett. Akkoriban, ha meghalt valaki, akkor azt a tanácsi lakást üresen és kifestve, 90 napon belül le kellett adni. Néhány tucat kereskedőnél nem volt több, aki hagyatékkal foglalkozott, ezért egész nap csörögtek a telefonok. Így szereztem az árut, és jöttem ki ide a piacra eladni. A teljes lomtalanítást kértek, nem lehetett mondjuk csak a jó festményeket „kicsókolni", gyanús is lett volna. A nem forgalomképes dolgok mentek a szemméttelepre.

– Hogyan lett ehhez tudás, szakismeret?

– Szakkönyvekből, katalógusokból és kellett pici történelmi ismeret. Például honnan tudom, hogy egy kép 300 éves? Hát megfordítom, és látszik, hogy nem gépen szőtték a vásznat, mert nem szabályos a szál. Mint a szőnyegnél is. Jártam a bizományikat is, hogy meg tudjam különböztetni a hamist a valódától. A bútorokat például Lengyelországban hamisítják, a Hummel babákat a románok.

– Voltak emlékezetesen nagy fogások?

– Azok mindig vannak. Egyszer fel kellett számolni egy lakást a Városliget mellett, amiért kifizettem 1,5 millió forintot. Kockáztattam, de volt ott egy fél teherautónyi Szász Endre-tányér. Ajándékba kapta az illető, nem tudta, mennyit ér. Máshol negyven festményt vettem meg csomagban, köztük volt egy Mednyánszky is, amit aztán egy aukciós háznak adtam tovább. De inkább sok kicsi üzlet hozta a hasznot.

– Milyen most a piac?

– Ma nehezebb az árut beszerezni, az interneten böngésznek az emberek. A kereslet is kisebb, főleg a bútoré. Divat volt régen a biedermeier. Hat szék és egy asztal egymillió forintot is megért, ma már harmadáron sem kell. Pedig a régi asztalos-kézimunka a legszebb. Azt kérdezik, hogy ha van egy üres lakásom, akkor vegyek csak egy darab bútort? Igen, válaszolom, jövőre vegyél megint kettőt, és négy év múlva be lesz rendezve. Sokan mondják azt is, hogy nekem minimalista stílusú lakásom van. Úgy érted, kérdezem ilyenkor, hogy nincsen semmid? Most 75 éves vagyok, ikerlányaim, akik szintén az újhegyi lakótelepen, a közelemben laknak, nem viszik tovább az üzletet. Az egyik vejem szokott besegíteni, talán ő folytatja. Abban lehet bízni, hogy az emberek mindig szeretik a szépet, és mindig szeretnek valamivel kitűnni. Ha látnak valakinél egy modern tárgyat, azt azonnal beázzazák, de egy antik dolgot nem lehet. Engem az zavar a leginkább, hogy ilyen lett a világ. Az olcsó anyagok, egyszerű formák mennek, a két vonalból álló festmények. Sokan ezt szeretik. Persze ez legyen az ő dolguk, az enyém nem lesz sohasem.

„Verd be jól azt a patkószeget!"

Gyógyírt visz, szerencsét hoz

Vili bácsi aznap is korán kelt, „kuncsafttól" érkezett a délelőtti találkozóra. Bár elmúlt nyolcvan, egy tízest simán letagadhatna. „Tempósan" él, az államalapítás ünnepét szülővárosában, Kolozsváron töltötte, majd elugrott a Balaton-felvidékre. Ahova hívják, oda elmegy, a Szent László Napokon is részt vett, munkára pedig sosem mond nemet. A mesterséget édesapjától tanulta, az ország egyik legjobb patkoló- és gyógykovácsaként ismert.

Ő a reménytelen, elfertőződött vagy begyulladt paták „mentsvára". Ha kell, késsel dolgozik, ha nincs más, akkor legéti a beteg részt, majd a sebet saját fejlesztésű készítménnyel kezeli, mielőtt felszegeli a patát oltalmazó gyógypatkót. A patkót ma már ő is készen veszi, a méretre szabás viszont változatlanul a kovácsmester dolga. A jobbik eset az, ha a patkó nagy, mert abból „be lehet venni". Ha viszont kicsi, a munkát elölről kell kezdeni. A patkószeg méretének megválasztásakor különösen oda kell figyelni, mert ha hosszú vagy mellémegy, az állat elevenébe vág. A hírnevet neki sem adták ingyen, ő is sokat tett érte. Folyamatosan képezte magát, nemzetközi versenyekre, konferenciákra járt, ő honosította meg Magyarországon a gyógyászati célokra is használt gumipatkókat, amelyeken a ló úgy érzi magát, mint az ember mezítláb.

Dolgozott Németországban, Ausztriában és Olaszországban is, ahol a hadsereg még ma is igényt tart iskolában nevelt mesterekre. Nálunk egy év alatt megszerezhető a patkolókovácsi tanúsítvány, igaz, előfeltételekhez kötötten, minimum középfokú szakirányú végzettség és egy év, kovács mellett eltöltött szakmai gyakorlat a beugró. Az idős mester kenyerét nem veszik el a fiatalok. „Nincs tolongás" – mondta Vili bácsi, amikor az utánpótlásról kérdeztük. A jó kedélyű Hencz Vilmos, akinek sokáig a X. kerületben volt a műhelye, 2018-ban vehette át a Kőbánya Kiváló Kovácsa díjat.

„Roppant nagy erő van a közös akaratban”

Elitiskola a munkás-kerületben

„A hol minden, de minden közös erőfeszítésekről vall” – írta a Népszava 1973-ban az akkoriban I. Lászlónak hívott gimnáziumról. A „lászlós” diákoknak is kötelező volt akkoriban a mezőgazdasági idénymunka, de ők a penzumot nem vidéken, hanem helyben teljesítették. A konzervgyárban mosták az üvegeket, vagy tolták a targoncát, majd a hatból – akkor még nem volt szabad szombat – kétnapi bérüket a díszterem csinosítására költötték. Amikor a déli partról kitesékelték a tábort, a túloldalon vásárolt telket az iskola, hogy a továbbiakban is legyen hol nyaralni, és tábori faházak épültek a hasonló felajánlásokból összegyűlt forintokból.

Az adásvételi szerződés aláírásán a diákságot Verbai Lajos, a Helytörténeti Gyűjtemény jelenlegi vezetője képviselte. Ő is a László legendás biológia szakára járt, amelyet az egyik tudós tanár, dr. Lange Nándor „alapozott meg”. A humán területen hozzá mérhető „koponya” volt Tihanyi Károly, a piarista novíciusból lett magyar–latin szakos pedagógus, akit 1956 után Kőbányára „száműztek” – és aki világnézetéhez új helyén is hű maradt.

A 70-es évek elején a nappali tagozatos diákok közel 40 százaléka munkáscsaládból érkezett, de nem feltétlenül kőbányaiból. A jó hírű iskolába szívesen írták be gyermekeiket az agglomerációból ingázó kétkezi dolgozók, akik a taníttatástól a sajátjukénál könnyebb sorsot reméltek utódaiknak. Verbai Lajos is úgy gondolja, hogy az akkori oktatási rendszer jobban kedvezett a társadalmi mobilizációnak, amit a Lászlóban nem csak Tihanyi tanár úr tartott személyes feladatának. A tehetséggondozást az egyetemi felvételire felkészítő szakkörök szolgálták, és az érdeklődés szerint tanári segítséggel szerveződő öntevékeny diákkörök. A „rendszeridegen” pedagógusok értékteremtő munkáját idővel maga a rendszer is elismerte. Így kaphatott 1973-ban Földes Ferenc-díjat Tihanyi Károly az ifjúság nevelésében betöltött szerepéért. A „lászlós” gimnazistákban volt is némi elittudat, részben az eredményesség okán, részben pedig azért, mert sokáig ez volt Kőbánya egyetlen gimnáziuma. Sőt, a 80-as évek közepére Budapest legnépesebb gimnáziumává vált a maga 1165 nappali tagozatos tanulójával.

Kőbányát ekkoriban több mint százezren lakták, a 2000-es évek elejére azonban 80 ezerre csökkent a lakosságszám a születések visszaesésével, illetve az agglomerációs „kivándorlás” első hullámával. Szakértők jelezték a kerület akkori vezetésének, hogy a minőségi oktatás fenntartásához át kell szervezni a helyi iskolarendszert. A városvezetés a kényszerű döntést meg is hozta, amikor néhányat bezárt az alacsony tanulói létszámmal működő intézmények közül, a kivont pénzek jelentős részét viszont az oktatás minőségének javítására fordította.

Fotó: Fortepan – Herpay Gábor

A Szent László Gimnázium madártávlatból 1974-ben

A kívül-belül felújított Tűzoltó Múzeumban jártunk

Magyar mérnöki kreativitás vitrinekben

Noblesse oblige, azaz a nemesség kötelez, tartja a francia mondás. És a Széchenyik tartották is magukat hozzá. Az apának, Ferencnek a nemzeti könyvtárt, a róla elnevezett Országos Széchényi Könyvtárt köszönhetjük. Fiának, Istvánnak – egyebek mellett – a közteherviselés reformkori szimbólumát, a Lánchidat. Az unokáról, Ödönről kevesebb szó esik az iskolákban, a Tűzoltó Múzeumban viszont ő a Széchenyi. Ő a technológiai modernizáció egyik járulékos szervezetének, a közösségi fenntartású tűzoltóságnak a működését tanulmányozta Londonban.

Széchenyi Ödön jött, látott és cselekedett, 1870-ben javaslatára létrejött Pesten az ország első hivatásos, tehát költségvetési forrásból finanszírozott tűzoltósága. Négy évvel vagyunk mindössze a londoni önkormányzati tűzoltóság hivatalos megalapítása után. A gróf a kor legmodernebb tűzoltó szerével, egy gőzgép által működtetett fecskendővel szerelte fel saját pénzén az egységet. És itt következik az újabb elfeledett név, Szabó Pálé, és fiaié, akik az ember kifáradását iktatták ki a tűzoltás folyamatából. Hiszen a tűzoltó szekerek szivattyúját eredetileg kézi erővel pumpálták egymást váltó férfiak – ahogy a svábok mondták, „drejszig (30) legény a húznis spricnin”. Bár a világ első gőzfecskendőjét Londonban gyártották, a találmányt bizonyíthatóan a tűzoltószerek fejlesztésével foglalkozó Szabóék szabadalmaztatták elsőként.

A gőzfecskendő metszete mellett egy hasonló maszk látható, mint amilyeneket a középkori pestisdoktorok viseltek. Ez volt az életmentő légzőkészülékek őse, meséli dr. Berki Imre múzeumigazgató. Kőszeghi-Mártony Károly hadmérnök az 1820-as években kapta feladatul a föld alatti robbantásokkal végzett ostrom folyamatának meggyorsítását. Az általa fejlesztett palackba 120 liter levegőt sűrített, amivel kiiktatta, hogy az aknászok mérgező lőporgázt lélegezzenek be. Ahogy lenni szokott, idővel ezt a haditechnikai fejlesztést is elkezdték polgári célokra hasznosítani.

Magyar mérnöki kreativitásból a 20. század első felében sem volt hiány. Budapest tűzoltóparancsnokát, Szilvay Kornélt zavarta az oltóvíz által okozott kár. Alternatív megoldása a szárazoltás, amely így nem sokat mond. Ha viszont azt írjuk, hogy porral oltó, mindenki látja maga előtt a piros színű palackot. És nemcsak Magyarországon, hanem világszerte. Neki köszönhető, hogy a Széchenyi István alapította Nemzeti Kaszinó értékes gobelinjei és perzsaszőnyegei

különösebb sérülés nélkül megúsztak egy tüzet, a parancsnok ugyanis „porral oltós” egységet küldött a helyszínre. Izgalmas az a vitrin is, amely a parlament korabeli tűzjelző tábláját és az Országház tűzvédelméért felelős, ügyeletes járőr útvonalát naplózó speciális berendezést őrzi.

A 20. század második felének tűzoltótörténelméből pedig – sok egyéb mellett – megtudhatják a látogatók, hogy miért számított „mérföldkőnek” a tűzoltóautók tervezésében a redőnyös málhatér, és arra is választ kapnak, hogy mi köze volt az Ikarus emblematikus busza, a 250-es formatervezőjének a „piros csőrös Csepelhez”.

És miért éppen Kőbányán található Magyarország nemzetközi minősítésű Tűzoltó Múzeuma? Itt szabadult fel hely, amikor az 1950-es években bezárták az idén 70 éves tűzoltósággal egy épületben működő gazdatisztképzőt.

A történetnek nincs vége, folytatás két év múlva, amikor a tervek szerint megnyitják a polgári védelem magyarországi történetét bemutató kiállítást. Ugyanitt, csak egy szinttel lejjebb, az épület pincéjében kialakított és addigra rekonstruált légvédelmi óvóhelyen.

Kultúraalakítók egy asztalnál

Több mint harminc évvel a rendszerváltás után egy augusztusi délelőttön újra együtt kávézik a Kőrösi Kulturális Központ aulájában Dávid Tibor és Győrffy László. Két jól ismert szakember, akik a színes kőbányai kulturális életet irányították a rendszerváltástól napjainkig. Dávid Tibor a Pataky, Győrffy László a KÖSZI (egykori úttörőház), majd az integráció után a Kőrösi Kulturális Központ élén dolgozott, dolgozik.

Dávid Tibor

A Pataky újraindítója

– Milyen volt a Pataky akkor, amikor ön átvette a vezetését?

– Átmeneti állapot volt. Míg korábban a Pataky egy név volt Budapesten is, a rendszerváltás idejére leült. Nehezen tudott megfelelni az új kihívásoknak. Az akkori vezető nem értette a piacgazdaságot. Amikor én átvettem az intézményt, 1990 augusztusában, a bevételi tervet 33 százalékra teljesítették. Teljesen átalakítottam az intézményt. Új gazdasági csapat alakult, és új népművelőket hoztam. Fiatal, kreatív szakembereket. És ami fontos volt, a gazdaszemlélet. Azzal kezdtük, hogy megerősítettük a front fogadóképességét, átalakítottuk az aulát olyanná, amilyennek ma is látják. Hogyha valaki bejön a Patakyba, akkor barátságos, rendezett kép fogadja. Létrehoztuk az információs sarkot, és megfelelő büfé is kellett, nyomott árakkal, de széles kínálattal és egész napos nyitvatartással. Felújítottuk a mellékhelyiségeket, egyszerűen azért, hogy ha valaki bejön, akkor már ebben is érezze a barátságos, rendezett hangulatot. A népművelőket pedig arra kértem, hogy legyen nyitottak és befogadóak, és ha elmennek a PeCSába vagy vásárokba, bárhova, vigyenek tollat, írják fel, ha látnak olyat, amit érdemes integrálni. Ma ezt egyfajta piackutatásnak neveznénk...

– Milyenek voltak a 90-es évek?

– Az egy olyan korszak volt, hogy mindenki tele volt vágyakkal, tenni akarással, érzelmekkel. Szélesíteni kellett a színházi kínálatot, ezért befogadtuk a Shakespeare gyerekszínházat, nagyibérletrendszert hoztunk létre. A felújítás idejére az Operett Színház is beköltözött. Persze bevételt is kellett termelni, a bérbeadásnál ezért kipróbáltunk mi is mindent, mosóportól butikig. Majd úgy döntöttünk, hogy úgy adunk bérbe akár színháztermet, akár infrastruktúrát, hogy az egybeessen a kulturális alaptevékenységgel. Bárki jött, legyen iskola vagy bibliakutató, maximális segítséget kapott. Ez pedig egyrészt a jó hírünket vitte, másrészt szívesen jöttek azok, akik vállalkozóként foglalkoztak kultúrával. Mi pedig mégsem mosóport árultunk, hanem olyan rendezvények valósultak meg, amelyek illettek a profilunkba. Előadások, egészségnapok, gyűjtők fesztiválja, játékfesztivál – mindenre nyitottak voltunk. Musicaleket, operetteket fogadtunk be. A bevétel az övék volt, nekünk pedig bérleti díjat fizettek.

– Színházon túl?

– Szélesíteni kellett a tanfolyami kínálatot is. Kialakult egy tánccentrum, volt itt versenytánc és balettalapképzés. Elkezdtük az önálló kiállítások szervezését. Megalakult a kőbányai művészek baráti köre, Küzdi Andrással sokat dolgoztunk együtt. Támogattuk a rendezvényeiket helyiséggel, infrastruktúrával. Családias események zajlottak, például Varnus Xavér zongorázott, beszélgettünk, közösséget építettünk. Elindult a Fotóklub, amit örömmel látok, hogy ma is megvan. Szomjas Györggyel vezetésével a Nonprofessional Filmstúdió is unikum volt.

Dávid Tibor Som Lajossal és Póka Egonnal

Épül a Pataky, 1975

Fotó: Fortepan – Kádas Tibor

– Az önkormányzatiság újfajta fenntartót is hozott...

– A bizottságokban helyet foglaló pártok szakemberei elvárásokat fogalmaztak meg, néha úgy gondolták, hogy tanácsot is adhatnak. Meg kellett tanulni az együttműködést a demokráciában.

– Póka Egon az első képviselő-testület tagja volt, az ő javaslatára vált szabállyá, hogy Kőbányán nincs playback, csak előzene lehet a városi rendezvényeken. Nehezítette ez a szervezést, a fellépőkkel való tárgyalást?

– Többletköltséget ugyan jelentett, de nehézséget nem. Mert aki tehetséges zenész, az jobban szereti az előzenét. Annak a hatása, bája az összes bicebócaságával, tökéletlenségével együtt is pótolhatatlan.

Győrffy László

Lokálpatrióta a Kőrösi élén

– Tősgyökeres kőbányai?

– Igen. Lászlós diák voltam.

– A népművelői, művelődésszervezői pálya egyértelmű volt?

– Nem, tanító nagyapám hatására a Budapesti Tanítóképző Főiskolán kezdtem, majd a biológiatanári szakot végeztem el. Pedagógusként először a Cserkesz, majd a Bánya utcai általános iskolában tanítottam. Az öntevékeny diákkörök szervezésében vettem részt '89-ben, amikor Bencze Lajos, aki a tanácsházán dolgozott osztályvezetőként, áthívott az akkor még Lőwy Sándor Úttörőházba, hogy a közösségi ház, az uszoda és a balatonlellei úttörőtábor egyesítésével hozzuk létre a Kőbányai Gyermek- és Ifjúsági Szabadidőközpontot. A KÖSZI rövidített nevet egyébként én találtam ki, a mosolygós napocskás logót pedig Takács István, „Taki” tervezte. Két éven át igazgatóhelyettese, majd a vezetője voltam az intézménynek, miközben a Patakyt Dávid Tibor irányította.

– Volt rivalizálás?

– Más volt a profil. A mi színháztermünk, mivel nem fixek a székek, alkalmas volt olyan rendezvényekre, például bálokra vagy gyerekprogramokra, amelyeket a Pataky nem tudott megcsinálni. De volt, hogy kicsit borsot törtünk egymás orra alá. Például nagyon foglalkoztatott, hogyan tudnánk hangulatosabbá tenni a házat, és kitaláltuk, hogy egy kávézót kellene kialakítani (Kő Café). A kulturális bizottság támogatta, a kőbányai építész Mártonffy Miklós és a felesége, Vera, akik sokat jártak a KÖSZI-be, vállalták, hogy szívesen megtervezik. És ma már mondhatjuk, hogy a kőbányai bontott téglás galéria, az egész koncepció nagyon bevált. De a lényeg, hogy az építkezés úgy folyt, hogy elölről alig látszott valami, Dávid Tibor sem láthatta, nem erre járt dolgozni. Amikor kész lettünk, áthívtam egy kávéra, akkor szembesült bele, hogy mi épült nálunk. A kávézó adott nekünk egy pluszt, irodalmi, zenei esteket szervezhettünk itt. Később bővítettük a melegkonyhával. Hasonló a Patakyban nem volt. De nagyon népszerű volt a balatonlellei és a napközis táborunk is.

– A KÖSZI-t a 2011-es integrációig vezette, majd a Kőrösiben öt évig újra helyettes, 2016-tól pedig vezetője az intézménynek. Ráadásul egy újabb átalakulás idején, hiszen akkor lett nonprofit kft. a kulturális központ...

– Át kellett alakulnunk, hogy megtarthassuk a gazdasági önállóságunkat. Nem volt könnyű, hiszen megszűnt a munkatársak közalkalmazotti státusza, meg kellett győzni őket arról, hogy érdemes maradniuk, mert lesznek előnyei az átalakulásnak, és jó lesz továbbra is egy csapatban dolgozni.

– Mit tart ma a művelődésszervezés feladatának?

– Eljuttatni a kulturális értékeket az emberekhez. Nekünk itt feladatunk szerintem az identitás, a helyi kötődés erősítése, amiben a helytörténetnek óriási szerepe van. Ezért is tartom nagy eredménynek a Helytörténeti Gyűjtemény létrejöttét. Egy élhető városban meghatározó, hogy milyen szolgáltatások vannak helyben, és az egyik szelete ennek a szabadidő tartalmas eltöltése. A színházi és kulturális programok mellett szerintem ezért fontosak a tanfolyamaink, életkorhoz is kapcsolódóan. Figyeljük, hogy mire van igény. Azt is látjuk, hogy a nyugdíjasok is egyre aktívabbak, keresik a programokat, a mozgási, kikapcsolódási lehetőségeket.

– Van kedvence?

– Igen, egyértelműen a Nyugdíjas Akadémia. Annak minden előadásán ott is vagyok.

– Visszajelzés a látogatók részéről?

– Igyekszünk lépést tartani a digitalizációval, fontos, hogy ez a szolgáltatásainkban is megjelenjen. Kíváncsiak vagyunk a látogatóink igényeire, véleményére is, ezért most állítunk össze egy kérdőívet, amit eljuttatunk hozzájuk. Folyamatosan fejlődni kell, és ahhoz kell a visszajelzés.

Tu hronu sztin patrida!

„Mielőtt elindultam otthonról, anyám vizet öntött a küszöb elé, amelybe bele kellett lépnem, hogy jó és könnyű legyen a visszatérésem.” Íme egy szívszorító emlék a sok közül, a 20. századi görög sorstragédia kezdetéről. A demokrácia bölcsőjében a második világháború után a politika újra és újra átszabta a térképeket, dúlt a testvérharc. Az északi hegyekben felkelők százezrei voltak kénytelenek eltépni a szülőföld gyökereit, hogy elmeneküljenek az internálótáborok, a börtön vagy a nyilvános kivégzés elől. Sokszor sebesülten, mindent hátrahagyva, család nélkül. Volt, ahol az anyák maguk döntöttek úgy, hogy elindítják a gyerekeket egy jobb élet felé. Egy batyu, benne kukoricakenyér és néhány szem olajbogyó volt az útravaló. Szekéren vagy gyalogosan, hegyeken, szurdokokon át vezetett az út. A mintegy hetvenezer görög menekült végül Albániától Lengyelországig talált új hazát, és a legtöbbjük számára nem is volt visszatérés soha többé.

Magyarországra hétezren érkeztek, és majdnem minden második volt gyerek. 1950-ben a Kőbányai út és a Hungária körút sarkán, a régi dohánygyár épületében alakult a legnagyobb hazai közösség. Több száz család élt néhány négyzetméteres szobákban, 20-25 családra jutott egy főzőlap, egy mosakodóhelyiség. A menekültek többsége Makedónia és Ipirosz környékéről származott, zömmel szláv–macedón felmenőkkel. Otthon falvakban pásztorkodással és növénytermesztéssel foglalkoztak, a nagycsalád és annak vezetője szabta meg az élet folyását. Budapesten aztán minden megváltozott. Az iparban lett munkahely, a nők is dolgoztak, és kötöttségek nélkül választottak párt. A sok új házasság miatt gyerekgyárnak is csúfolták dohánygyári kolóniát. De maradtak a hazai ünnepek és ízek. Például jobb híján sokáig pirított csicseriborsóból készült az „üledékes” kávé.

„Tu hronu sztin patrida!”, magyarul: Jövőre már a hazámban!”. Így köszöntötték egymást minden év utolsó napján. A történelem aztán másképp alakult. A hidegháború és az anyaországi politika miatt a hazatérés évtizedekig csak álom maradt. A kolóniát 1967-ben felszámolták. Az Üllői útra, a Dagály utcába, illetve a X. kerületi Harmat utcába költöztek együtt kisebb csoportok. A gyerekek felnőttek, sokukból orvos, tudós, művész lett. Új gyökeret eresztettek, de nem feledték az óhazát.

Az egykori Kőbányai Dohánygyár, Beloiannisz falu felépüléséig a görög kolónia lakhelye, 1963.

Fotó: Fortepan – Domonkos Endre

Beloiannisz falu és Zugló után Kőbányán él a harmadik legnagyobb magyarországi görög közösség.

Kollátosz Jorgosz zenetanár, a kerületi nemzeti önkormányzat elnöke, immár közel a negyvenhez, a harmadik generációba sorolja magát. Kortársai alig-alig értik és beszélik a nyelvet, de neki szerencséje volt. Otthon görögül szóltak egymáshoz, neki a magyar ment nehezebben, amikor iskolába került. A nyarakat és ünnepeket pedig „otthon”, a nagyszülőknél töltötte, akiknek sikerült a visszatérés az óhazába.

Régi közhely, de tény, hogy a nyelv az, ami megtartja a nemzetiséget, amelynek megőrzése nem volt egyszerű. Egyrészt az itteni görögök zömében a szláv ajkú macedónok leszármazottai, az ország középső részéről menekültek szinte valamennyien hazatelepültek. A hidegháború éveiben megszakadtak a kapcsolatok, még levelet sem tudtak írni egymásnak a családok. Volt egyfajta fájdalom is sokakban, ugyanis tőlük soha senki nem kért bocsánatot. Egy időben szégyellték is a menekültsorsot, Janiszból Jánosra, Vasziliszból Lászlóra írták át a nevüket. Majd a nyolcvanas évektől kezdett trendi lenni a hellén múlt, a tenger, a napfény és a történelem. A mai fiatalok ismét kezdik felfedezni az identitást, a nyelvet, és Kollátosz Jorgosz büszke rá, hogy a görög nemzetiségi reneszánsz fő központja éppen Kőbánya.

Saját klubhelyiséget kaptak a kerülettől, a Kada utca 120. alatt rendszeresek a rendezvények. Koncertek, irodalmi estek, táncház, zenetanítás a program, emellett itt próbál az Amfitheatro, a Görög Nemzetiségi Színház. Évről évre bemutatják a Nemzeti Színházban előadásukat a Jelenlét Fesztiválon, és meg is töltik a nézőteret, ami nem sok fellépőnek sikerül. Több mint tucatszor volt Kőbányán görög fesztivál, akkor is minden jegy elfogyott, hat éve pedig a Balkán-esteken mutatják meg a nemzetiségi kultúrát. Az ő kezdeményezésükre lett testvérváros az Olympos tövében elterülő Litóchoro. Rendszeresek a kölcsönös látogatások, a Zrínyi Gimnázium és egy ottani tanintézet is szoros kapcsolatot ápol. 2019-ben egy könyvet jelentettek meg „Kőbányai görögök” címmel, melyben számtalan személyes visszaemlékezés segít megismerni az itteni nemzetiség több mint hetvenéves történetét.

A legutóbbi regisztráció alkalmával 147-en vallották hivatalosan magukat görögnek a kerületben. Kollátosz Jorgosz szerint ez a szám a valóságban jóval több lehet, és ha rajta múlik, nem alszik ki a tűz. Egyre többen tanulják a nyelvet, még az idősebbek is. Népszerű ma görögnek lenni. No meg a konyhán keresztül is tovább él a hagyomány. Amelyik családban pität, muszakát és tzatzikit tesznek rendszeresen az asztalra, ott nem veszett el semmi. A gyerekek előbb-utóbb felteszik maguknak a kérdést, honnan jöttünk, milyen a kultúránk és a nyelvünk. És elkezdik felfedezni.

Szerelmek története

Ha Kőbányán valaki azt a szót hallja, hogy lengyel, és egy kicsit is jártas a közéletben, minden bizonnyal eszébe jut Dávid Mária neve is. Ő a Kőbányai Lengyel Nemzetiségi Önkormányzat elnöke. A logika azt mondaná, hogy lengyel nemzetiségű. Ám csalatkozik az, aki a logikának hisz, néha az élet rejt magában izgalmas fordulópontokat. A lengyel–magyar barátság, a történelmi kötődések jól ismertek, ám Dávid Mária és a lengyelség kapcsolata sokkal inkább szerelmek története, s mint ilyen, különleges is a maga nemében. Így az idei Lengyel Gyermeknapon, miközben készült a żurek leves, sült a lengyel kolbász, és szólt a harmonika, inkább erről kérdeztük.

A történet éppen öt évtizede indult, egy lengyelországi kirándulással. „A legjobb barátommal heten stoppoltunk Varsóból. Éjjel fél egy körül értünk Gdańskba. Próbáltunk keresni egy plébániát, ámde minden sötét volt, csak egyetlen házban égett a villany. Bekopogtunk, a barátom pedig elővette a társalgási zsebkönyvet, és annak segítségével annyit mondott: „Jestem Wegrem” (magyar vagyok). Kinyílt az ajtó, és máris lett szállásunk, sőt terített asztal is. Mint később kiderült, a gdański orvostudományi egyetem rektoránál szálltunk meg, akinek a felesége litvániai lengyel volt, és Litvániából Magyarországon keresztül menekültek. Ő pedig azt mondta, annak idején a magyarok annyi jóban részesítették őket, hogy azt soha nem tudja meghálálni” – meséli Dávid Mária az első találkozást a lengyel szíveslátással. Ő akkor még nem tudott és nem is tanult lengyelül, s talán nem is vág bele, ha egy hónappal később nem fogadnak Budapesten hét lengyel orvostanhallgatót, akiknek egyike megjegyezte: „Angolul ugyan jól tudsz, de lengyelül soha nem tanulnál meg.” Mi is lehetett volna erre a válasz? A lengyelséget már megismerő lány az egyetemen a magyar és az angol mellé a lengyel nyelv és irodalom szakot is felveszi. És jöhet a harmadik szerelem, a lengyel férj, akit később tolmácsként egy diákcsere alkalmából Magyarországon ismer meg.

Lengyel vendégszeretet, lengyel nyelv, lengyel kultúra, lengyel férj – három a magyar igazság, negyedik a ráadás, s úgy tűnik, három meg egy szerelemmel lett Mária története is teljes. Azt meséli, a két kultúra közeli, a hétköznapokban mégis sok az apró eltérés. Például a lengyelek a főtt krumplit „megszárítják”, a paradicsomlevest nem cukrozzák, sok a savanykás leves, a kompót ital náluk, a lekvárok ízében pedig a gyümölcsökre hagyják a fűszerepet, kevésbé a cukorra. Szenteste pedig az egész nagycsalád, több generáció összegyűlik, s a lengyel terített asztalnál természetes a plusztérték, mert bármikor érkezhet még valaki.

A Lengyel Önkormányzat elnökeként Dávid Mária a közösség motorja is egyben. A Szent Kinga kórussal, a Nasza Grupa Teatralna színjátszó csoporttal, a Bem József Kulturális Egyesülettel erősítik az összetartozást. Júniusban, a Szent László napon megtartott Magyarországi Lengyelség Napján a Magyarországi Lengyelekért díjjal ismerték el tevékenységét.

Nem mindegy, hogy Aviatikus vagy Aviatikusok

Keringő(k) a rákosmezei „madáremberek” körül

Ha ősbemutatónak nem is, felújított ősbemutatónak bátran nevezhető a Duna Szimfonikus Zenekar nyárindító „kerti” koncertjének néhány perce. A darabot meglepetésnek szánták – az előzetes programban nem szerepelt –, és köszönetnek is, amiért Kőbánya önkormányzata otthont kínált a zenekarnak két éve, amikor az együttest a megszűnés veszélye fenyegette. A műfaj keringő, a szerző azonban nem valamelyik Strauss, Csajkovszkij vagy a magyar Lehár Ferenc, hanem egy ma már szinte ismeretlen kántorkarnagy.

Eitler József zenészcsaládban született a 19. század hetvenes éveiben, 1901-től az esztergomi bazilika énekkarának tagja, 1926-tól pedig az ország első számú érseki városában a víziváros plébánia kántora és karnagya. Az aviatikusok című keringőjét zongorára írta, és a magyar repülés pionírjainak címezte, „ősrepülőkkel” díszítve a nyomtatott kottát. Egyelőre feltáratlan, hogy honnan és kiket ismert a rákosmezei „madáremberek” – Kutassy Ágoston, Kvasz András, Székely Mihály és a tragikus sorsú Takács Sándor – közül. Talán Kvaszt, aki Eitler Józsefhez hasonlóan harcolt az I. világháborúban, csak nem tüzérként, hanem pilótaként, és csakúgy orosz hadifogságba esett, mint a zeneszerző. A darabot később katonazenekarra hangszerelték, és az biztos, hogy legalább egyszer, 1934. március 12-én elhangzott a Magyar Rádióban az I. Honvéd Gyalogezred Zenekarának előadásában, és a honvédség zenei vezetője, idősebb Fricsay Richárd főzeneigazgató és alezredes vezényletével.

Budapesti Nemzetközi Repülőverseny, 1910

Fotó: Fortepan – Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum/Archívum/Negatívtár/Polós István gyűjteménye

Budapesti Nemzetközi Repülőverseny, 1910

Fotó: Fortepan – Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum/Archívum/Negatívtár/Tas Gyula gyűjteménye

A szájhagyomány szerint az első pilóták tiszteletére írt keringőt a kőbányai kocsmákban is játszották azokban az időkben. Ám itt is tisztázandó még, hogy melyiket? Az aviatikusokat vagy az Aviatikust? Mert az „Aviatikus keringőt” nem Eitler József írta, hanem egy bizonyos P. Nagy Albert, akiről még kevesebbet tudni. De annyi biztos, hogy 1910-ben, a Rákosmezőn rendezett első nemzetközi repülőversenyen P. Nagy Albert keringője szólt.

Iskola a határokon túl

Szombat délelőtt a magyar kisdiákoknak valószínűleg alig jár az eszük az iskolán, a kőbányai kínai iskolások viszont a Szent László Általános Iskolába igyekeznek órákra. Mi pedig az igazgatónőhöz tartunk, Wang Xue-hoz, aki szívesen mesél arról, mire is szolgál, miért fontos a kínai gyerekek számára a hétvégi kínai iskola. Wang Xue egyébként majd két évtizede él Magyarországon, Szecsuánból érkezett, már Kínában is tanár volt, itt is ezzel foglalkozik. A kőbányai kisdiákok jelentős része már Magyarországon született, hétköznapokon a magyar általános iskolákban tanulnak. A hétvége viszont a kínai nyelvé és kultúráé a számukra.

Az órák 9-10 körül kezdődnek és kora délutánig tartanak, az egyes órák közt pedig 20 perces szünetek vannak. S hogy mi mindenről szólnak az órák? Például a hagyományos kínai ételekről és azok elkészítéséről. Nemcsak képen látják őket, elkészítik, vagy ha erre nincs mód, étteremből rendelve kóstolják meg őket. De fontos a kínai nyelv is, mert hiába természetes, hogy ez az anyanyelv, az írás megtanulásához jól jön a tanári segítség.

A kínai nyelvben egy írásjegy nem egy hangot, hanem fogalmat, szót jelöl. Wang Xue azt mondja, az iskolába járó gyerekek egy év alatt körülbelül ezer szó leírását tanulják meg, az általánosan használt szókincshez mintegy három év kell. És az olvasás is tanulandó, mert ugyanaz a szó más hangsúlyval mást jelenthet. „Amikor felnőnek, és esetleg elmennek Kínába, akkor nem fogják úgy érezni, hogy ők különböznek, vagy kevesebbet tudnak, mert megtanulták a kínait mint anyanyelvet, és beszélik is. És ha ott akarnak továbbtanulni egyetemen, akkor azt is megtehetik” – magyarázza az igazgatónő. A diákok emellett angolt, vagy sokszor németet is tanulnak, így mire felnőnek, az anyanyelvi szintű kínai és magyar mellett további egy vagy két világnyelvnek is birtokában lesznek, amivel bárhol boldogulhatnak.

De mást is nyújt a hétvégi iskola: mivel a kínai szülők jelentős része ilyenkor is dolgozik, kevés idő marad közös programokra, a kisdiákok pedig az iskolában tehetnek szert új barátokra, játszótársakra. A kőbányai hétvégi iskolába mintegy száz diák jár, a fenntartására a szülői hozzájárulásokból adódik össze a pénz. Természetesen nem maradhat el az a kérdés sem, hogy a szülőknek, akik már felnőttként érkeztek Magyarországra, mennyire könnyű magyarul megtanulniuk. Nehéz, hangzik a válasz az igazgatónőtől, aki maga is tanult magyarul, de mivel főként kínai társasága van, gyakorolni a magyar nyelvet nemigen tudta. Szerinte a magyar nyelvtan is nehéz, felnőttként pedig, mint mondja, azért is tartanak a megszólalástól, mert ha rosszul ejtik a szavakat, félreérthetik őket.

Startup pincehideg ászokhordóban

Dinasztikus összhangzattan

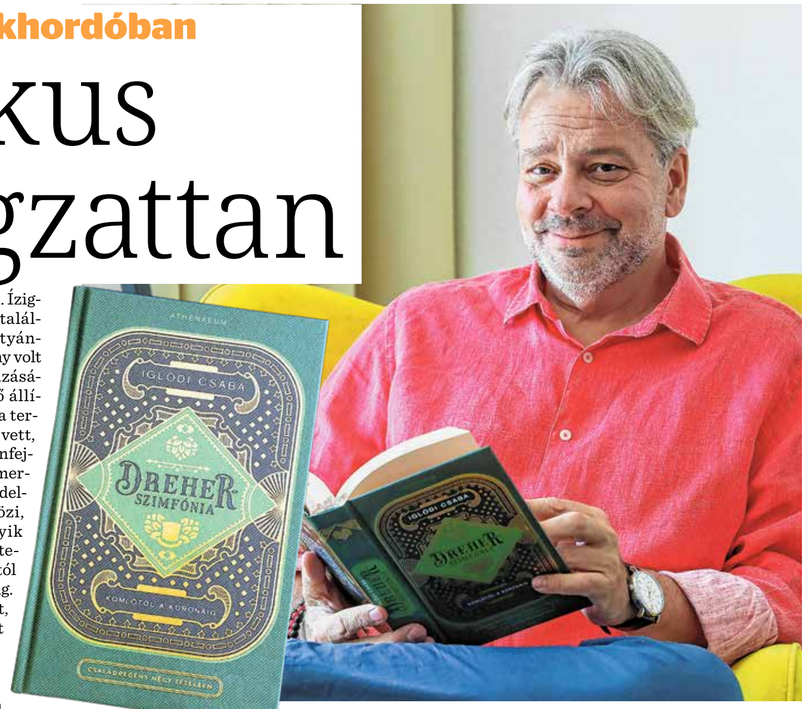

A fúziós konyhát vagy fúziós üdítőitalt ismerjük már, a Dreher-szimfóniával pedig a „fúziós könyv” is megérkezett a piacra. Sőt már a második kiadásnál tart. A vezetői tanácsadással foglalkozó Iglódi Csaba hosszabban szerette volna összegezni szakmai gondolatait. Tudta, hogy egy szokványos szakkönyvért nem kapkodnak majd az olvasók, ezért mondanivalóját egy közép-európai családi márka fordulatos történetébe szőtte.

– Miért épp a Dreher? Megírhatta volna Ganz Ábrahám vagy Weiss Manfréd történetét is.

– A Dreher-sztori azonnal megfogott, amikor felsővezetők társaságában ellátogattam a sörgyárba 2022 májusában. Békefi Gábor vezérigazgató – Drehertől Dreherig címmel – tartott nekünk előadást a vállalat új üzleti stratégiájáról, a hagyomány és az innováció együttes üzleti kultúrájáról. Enélkül nem vált volna cégbirodalommá egy 19. századi startup. Amikor a sörmúzeumban elolvastam a dinasztia „nagyjának” életrajzait, tudtam, hogy az ő történetükbe fogom „csomagolni” az első könyvem. Ebben csak megerősített a későbbi szerkesztőm, aki azt mondta, hogy a családregény jól eladható műfaj a mai piacon.

– Startup volt a Dreher?

– A „sörkirályként” ismert Dreher Antal időszakában egyértelműen az volt. Ő képviselte a második generációt, amely a ráhagyott tudást külföldön szerzett ismeretekkel gyarapította, majd ezt a mixet sikeresen kamatoztatta a megörökölt családi vállalkozás vezetésében. Ízigvérig innovátor volt, az ő találmánya az áttetsző, borostyánszínű bécsi ászok. Fogékony volt az új technológia alkalmazására is, Közép-Európában ő állított be elsőként gőzgépet a termelésbe. Közben földeket vett, kereskedelmi célú ingatlanfejlesztésekbe kezdett, felismerve, hogy a vállalkozás jövedelmezőségét megtöbbszörözi, ha egyetlen kasszába folyik be az értéklánc teljes bevétele az alapanyag-előállítástól a késztermék értékesítéséig. Stratégiában gondolkodott, ezért is látott üzleti értéket az Ausztriánál elmaradottabb Magyarországban. Arra számított, hogy a magyar elit idővel kiegyezik a bécsi udvarral. És 1867 után valóban rég látott prosperitás kezdődött, a Dreher pedig a startvonalon állt, hiszen addigra fődzéje és földjei is voltak Kőbányán. De ha azt nézzük, hogy a dinasztiaalapító hozományból, mai szóhasználattal magvető tőkéből vette meg a kis-schwechati serházat, akkor a Dreher kezdettől fogva startup volt.

– Mit tett hozzá a „szimfóniához” az utolsó két „tétel”, a harmadik és a negyedik generáció?

– Ha a maradunk a magvetésnél, akkor a magyarországi befektetéseket a második Dreher Antal fordította termőre. Ugyancsak ő integrálta vállalatcsoporttá az akkor már közép-európai méretű cégbirodalmat. Rájött, hogy a sajtó nemcsak messenger, azaz hírvivő, hanem reklámfelület is. Bár a lótenyésztés a szenvedélye volt, a versenyistállóval kaput nyitott a korabeli elit felé, hiszen a Dreherek iparosnak születtek, és nem arisztokratának. A trianoni piacvesztés után az ő fia, Jenő „profilozta át” a sörgyárat élelmiszeripari vállalattá, amely minden korosztálynak kínált terméket csecsemőtől az aggastyánig. Ugyanő hasonló eredményességgel alkalmazkodott a megváltozott piaci viszonyokhoz az 1929-es gazdasági világválság idején is.

– A cselekményben a „sörkirály” idején megjelenik üzleti tanácsadóként egy neves szerkesztő, aki aztán Dreher Jenőig áll a család mellett. Az ön karrierje szintén újságíróként indult. Beleírta magát a regénybe?

– Többen azonosítottak vele, de a kép árnyaltabb. A cselekmény fűzéséhez szükségem volt egy kívülálló szereplőre, egy narrátorra, akinek az alakja szabadon formálható, mert nem családtag, így vele kapcsolatban nincsenek ténybeli kötöttségek. A tanácsadó alakja idővel „magát kezdte el írni”.

– Van egy sejtelmes szereplő is, a jós cigánylány, aki a „tündérmesei szálban” bukkan fel. De honnan?

– Voltak „első olvasóim”, akiknek elküldtem véleményezésre a már elkészült részeket. Egyikük megjegyezte, hogy a korai családtörténetnek jót tenne egy szerethető női alak.

– A könyv szerint a Dreherek vállaltak ugyan társadalmi megbízatást, de a politikától kellő távolságban tartották magukat. Ez működő modell a globalizált világban is?

– Az üzleti szférának minden korban tudomásul kell vennie, hogy ugyan eltérő kiterjedésben és mélységben, de a gazdaság működését a politika is szabályozza. Éppen ezért az üzlet mindig viszonyul a hatalomhoz. A Dreherek története arra példa, hogy civil kurázsival, ami a valódi vállalkozó ismérve, „intenzív járadékvadászat” nélkül is szerezhető vagyon. Náluk a tudás és a teljesítmény számított a vezetők kiválasztásakor, nem pedig a születés vagy a személyes ismeretség.

– Ezzel azt mondja, hogy a történet kortalan?

– Az elszántság, a kitartás, a szorgalom vagy az innováció iránti fogékonyság mind olyan erények, amelyek nem korhoz kötöttek.

– Lett a végére kedvence a négy főszereplő közül?

– Négy gyermekem van, és mind a négytől tanulok valamint nap mint nap. Így voltam a Dreherekkel is.

Iskola a kőbányai ligetben

Egyidős Budapesttel

„A kőbányai ligetben a város iskolát építtet [...], az építés vezetésével és a felügyelettel Feszl Frigyes és László magánépítészeket kívánja megbízni.” 1873 szeptemberében járunk, két hónap múlva Pest, Buda és Óbuda egyesül, és Budapest kiegészül a X. kerülettel, azaz Kőbányával. De a Ligettelek elemi iskolájának építéséről még Pest szabad királyi város iskolaügyi tanácsa rendelkezett a kiegyezést követően elindított népiskolai reform részeként.

A hazai romantikus építészet egyik „nagymesterét”, a Pesti Vigadó tervezőjét, Feszl Frigyest, a kőfaragó apjától örökölt óhegyi kőbánya és téglagyár tette vagyonos emberré és egyúttal kőbányai polgárrá. László az unokaöccse volt, a pesti városi tanácsnok, Feszl Ágoston fia. Több pesti elemi iskolán dolgoztak együtt, és ha építészetileg nem is, Kőbánya története szempontjából a ligeti iskola a főművük. Az épületet feleakkorára szabták, mint amekkorának eredetileg tervezték, így már akkor kicsi volt, amikor 1875-ben átadták. A termeken 60-70 diák osztozott, így ahogy a város fejlődésével nőtt a gyermekszám, a „ligeti suli” bővült. Emeletet kapott és „multifunkcióssá” vált, az elemi iskolával párhuzamosan leány polgári iskola és ipari népiskola is működött benne.

Kapacitásait azután is kihasználták, hogy a lányok számára az 1910-es évek elejére elkészült a Halom utcai iskola, amelyet ma Szent László 1.-ként ismerünk, a Liget utcában pedig megnyílt a szükségmegoldásként létesített „barakkiskola” a polgáriban továbbtanuló fiúknak. 1944 novemberében–decemberében, a nyilasterror idején, a Szent László 34. volt a kőbányai partizánok főhadiszállása. A II. világháborút követően az iskolába beolvasztották a Liget utcai általános fiúiskolát, a 60-as évek elején pedig újra megjelentek a lányok is a tantermekben. Mivel a diákok évtizedekig ugyanabból a körzetből kerültek ki, a Szent László 34. egymást követő generációknak lett az alma matere.

A 2000-es években a városvezetés a csökkenő gyermeklétszám miatt összevonta a két Szent László téri iskolát. A Szent László 34. azonban nem maradt üresen, a Kroó György Zeneiskola talált benne otthonra, amely 2010–11 óta képzőművészeti képzést is nyújt. 2023-ban az egykori Feszl-iskola volt az egyetlen olyan kőbányai épület, amely a májusi Budapest100 fesztiválon megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt. Erre persze egyszerű a magyarázat: a szervezők a főváros egyesítésének 150. évfordulója alkalmából olyan épületeket kerestek, amelyek 1873-ban már léteztek, legalább tervek szintjén. És Kőbányán nem nagyon találtak többet. A kerület múltját Buzás Kálmán várostörténész ismertette, a „ligeti iskola” történetét pedig Vadász Ágnes foglalta össze.

A zeneiskola különböző együttesei rövid koncertekkel köszöntötték a látogatókat, akik bekukkanthattak a hangszerjavító műhelybe is, ahol egy volt zenetanár, Kis Zoltán reparál hegedűket, csellókat, vagy készít újakat. Bőven van, hiszen a Kroó György Zeneiskolának több mint ezer növendéke van.

Rézbe karcolt élet

Finisszázs

Kőhegyi Gyula életmű-kiállítására szólt a meghívó a Kőrösi Kulturális Központ Takács István Galériájába. A 90 éves festő, grafikusművész itthon és külföldön számos egyéni és csoportos tárlaton vett részt, ex librisei és kisgrafikái révén nemzetközileg ismert és elismert alkotó. A Kőbányai Képző- és Iparművészek Egyesületének alapító, ma is aktív tagja. A telt házas megnyitó után beszélgettünk vele.

– A bejárattal szemben egy önarckép fogad. Mikor festette?

– Talán 70 éve. A múlt, a fiatalság jut eszembe róla.

– Hogyan indult a pályája?

– Családi indíttatás nem volt, de gyerekként mindenki fogékony, és a jó tanárok elindítják valamilyen irányba. Nekem jó rajztanáraim voltak, már az általános iskola felső tagozatában elhatároztam, hogy festő szeretnék lenni. Ugye akkor még a grafikát mint önálló műfajt nem ismertem.

– Kalandosnak bizonyult a továbbtanulás útja...

– Háromszor felvételiztem a képzőművészeti főiskolára, '53-ban, '54-ben és '55-ben. Kéthetes felvételi volt akkoriban, minden héten volt szűrés. Én mindig végig bennmaradtam, majd helyhiány miatt elutasítottak, vagy nem fértem be a keretbe. Ekkor kaptam a kirakatrendező iskolától levelet, hogy ott folytathatnám a tanulmányaimat. Azt el is végeztem. Közben kihasználtam az időt önképzésre. Képzőművészkörökbe jártam. Csepelen a gyár képzőművészkörében ismertem meg Ilosvai Varga István szentendrei festőművészt. A Dési Huber Képzőművész Körben tanított például Gráber Margit festőművész. Kiváló tanár volt. Koren Istvánhoz jártunk anatómiát hallgatni. A nyomdászkörben pedig Koffán Károly által ismerkedtem meg a grafikával.

– Majd jött '56, amikor a csonka tanévben pótjelentkezéssel bekerült a főiskolára.

– Kitört a forradalom. A Képzőművészeti Főiskola négy növendékét lőtték agyon az oroszok. A megüresedett helyekre később pótjelentkezést írtak ki, akkor kerültem be. Festőosztályba vettek fel, Kmetyty János volt a mesterem. De mire bekerültem, már több kiváló tanárom volt, nem éreztem hiányt vagy elmaradást semmiből. Harmadévben lett Hincz Gyula a tanárom, majd az utolsó két évben kerültem a grafikára Ék Sándorhoz. Hincz nem tanácsolta,hogy grafikán folytassam,mert elég kötött,pontos,határozott szemléletem van és a grafika meg fog fojtani.Nekem ecset kell és a szabad száguldás,ezért maradjak festőszakon. Nem így tettem.

– Mégis a grafika mellett döntött...

– A grafikában ki tudtam teljesedni, mert bennem van ez a szigorúság, hogy pontosnak kell lenni. De a pontosság még nem művészet, ahogy a zenésznek vagy a színésznek is, a szakmai tudásnak is a birtokában kell lennie, akkor tudja hozzáadni ösztönösen az érzelmeit a kifejezéshez. És ha ez az érzelem párosul azzal a precizitással, ami a szakmai biztonságból ered, akkor jönnek létre jobb művek.

– A grafika végig megmaradt, de az életmű-kiállítás is mutatja, hogy belekóstolt másba is...

– A grafika mellett mindig volt szünet, akár fél év is, hogy akvarelleken dolgoztam vagy pasztellképeken. Mert a grafika nem egy színes műfaj. 80 éves korom után jött a mozaik, színes, murális műfaj, talán a festészethez áll közel, amit én csinálok. Ritka, hogy valaki ilyen kis mozaikokat csinál, mert ezek a képek általában közterületi falakra készülnek. Úgyhogy a mozaikképeim speciálisak, nem kell a falba beágyazni, akár kézbe is foghatók.

– Mit adtak ezek a kitekintések? Megújulást, másfajta szemléletmódot?

– Én inkább arra tenném a hangsúlyt, hogy hogyan ne fáradjon el valaki. A grafikában is ki lehet fáradni, ha valaki egész életében folyton csak rézkarcokat vagy fametszeteket csinál.

– Példaképek?

– Sok kiváló példaképem van a múltból és a jelenből is, úgyhogy nem is sorolnám a neveket. Ha egy kiállításon megérint valami, odafigyelek, mindenkitől lehet tanulni. Például Rembrandt kiváló nagy festő, aki festőien tudott rézkarcokat is készíteni. Hideg tűvel utólag dolgozott bele úgy a lemezbe, hogy a nyomdafesték végül puhább lett. Sohasem használt tiszta feketét, kicsit mindig megtörte a barna felé. Ezt az ő műveiből tanultam például, hogy én se használok tiszta rézkarcfestéket, hanem mindig keverem, és egy picikét lágyítom, vagy kékkel hidegebbé teszem.

– Témák?

– Ugye van egy ilyen mondás, hogy az utcán hever... Én nem a fejemből indítom a témákat, hanem élményből. Jártam is minden évben művésztelepre, például Hódmezővásárhelyen a mártélyi művésztelepre, Franciaországban pedig több hónapot töltöttem a vence-i művésztelepen. Pont azért, hogy gazdagítsam az élményeimet. Mert a táj mindenütt és minden napszakban és minden évszakban mást mutat. Teljesen más egy téli táj, más egy tavaszi, de más egy reggeli és más egy esti is. Ezeknek a megfigyelése fontos. Főleg, hogyha festek, mert ott nagyon fontos, hogy a szín hogyan jelenik meg a reggeli és hogyan az esti fényben. A nézőnek is látnia kell, hogy ez reggeli munka, és nem esti vagy déli, amikor verőfényes a napsütés. Én délben nem is szerettem dolgozni, mert akkor majdnem merőlegesen süt a nap, kemények az árnyékok, a keménység pedig a szín rovására megy. A színnek a szépségét, a lágyságát az alkonyat hozza ki legszebben, vagy a kora reggel, a hajnal. Én képes voltam a művésztelepen a legkorábban felkelni, és már hajnalban kimenni, hogy elcsípjem a fényeket, színeket, ami egyébként grafikánál sem mindegy. Egy reggeli grafika vagy egy esti grafika teljesen más.

– Mióta él Kőbányán?

– Most már több mint 50 éve.

– A Kőbányai Képző- és Iparművészek Egyesületének alapító tagja...

– A művészeti élet a rendszerváltás előtt inkább a népfronton keresztül folyt, mint máshol is. Javasoltam, hogy a kőbányai művészeket össze kellene szedni, a művészeti alapnál pedig megengedték, hogy a címeket kiírjam. Elvittem a tanácsházára, onnan aztán kiküldték a leveleket, hogy egy összejövetelt szervezünk, ahol a kőbányai művészek jövőjéről szeretnénk beszélgetni. Így jött létre az első kiállításunk még a Füzér utcai helyiségben. Később Dávid Tibor, a Pataky vezetője a kőbányai újságban hirdette meg, hogy megalakul a kőbányai képzőművészek baráti köre, akkor jöttek többen. Úgyhogy itt többen vagyunk alapító tagok. Később lettünk hivatalosan is egyesület. Rendszeresen összejövünk minden hónapban az alkotóházban, ez összekovácsol minket, szellemileg is tudjuk egymást támogatni.

– Ha egy fiatal most önhöz fordulna, hogy hivatásként szeretné ezt a pályát választani, mit tanácsolna neki?

– Hogy addig csináld, amíg úgy érzed, hogy neked erre szükséged van, de sohase gondolj arra, hogy ebből akarsz megélni.

IMPRESSZUM **Felelős kiadó:** Budapest Főváros X. kerületi Önkormányzat. D. Kovács Róbert Antal polgármester, 1102 Budapest, Szent László tér 29. 1475 Budapest, Pf. 35 **Szerkeszti:** Kőrösi Csoma Sándor Kulturális Központ **Elérhetőség:** kobanyaihirek.szerk@ **Főszerkesztő:** Gyárfás Zsuzsa **Szerkesztő:** Nagy Zoltán, Kádasi Csaba **Nyomdai előkészítés:** Cseri Mária **Nyomdai előállítás:** Mediaworks Hungary Zrt. • Felelős vezető: Horváth Gábor nyomdaigazgató • 1225 Budapest, Campona utca 1. Harbor Park, DC 10 ép.
facebook.com/KobanyaiHirek

Kokó, a Pongráctelep bajnoka

„Bokszolj úgy, mint egy kőbányai gyerek!”

Az elszántsága a régi, a szakadó esőben motorral érkezett a Pongrác Közösségi Házhoz. Vagy ahogy benne máig él, a (volt) közfürdőhöz. Ahányszor a környéken jár, mindig áthajt a telepen, ahol Kovács Kokó István „cirkuszigazgató”, „színész” és „egyesületi főtitkár” is volt. De legfőképp gyerek.

– Ide született?

– Nem, csak a szüleim. Apámék a XI. számú épületben, anyai nagyszüleim pedig, akiknél hat- és tizennégy éves korom között laktam, a XIII.-ban éltek. Mi a Liget utcából költöztünk ide édesanyámmal, akivel előzőleg az Újhegyi úton laktunk. Az iskolát már a Pongráctelepen kezdtem, és a MÁV-telepen fejeztem be.

– Miért a nagyszülőknél lakott?

– Akkoriban született a húgom, hirtelen szűkös lett anyám szoba-konyhás lakása. Fürdőszoba a nagyszülőknél sem volt, hetente kétszer lejártunk a közfürdőbe, más napokon maradt a vájling.

– Apai nagyszülők?

– Velük nem volt szoros a kapcsolatom a szüleim válása miatt. Nagyapámat „virslis Kovácsként” emlegették, a BNV-n és Érden is volt lacikonyhája, plusz egy mozgóbüféje, amellyel a vidéki vásárokat járta. Annyi emlékem van róla, hogy egyszer-kétszer körbevitt a Volgájával a telepen.

– A 70-es évek második felétől a 80-as évek közepéig lakott a Pongráctelepen. Milyen volt az élet?

– Mindenki ismert mindenkit, anyai nagyszüleim voltak a telep „szobafestői”, így egészítették ki a jövedelmüket. Nekünk a Pongráctelep és Kőbánya jelentette a világot, a kerület határát egyszer-kétszer léptük át évente. Egész nap az utcán voltunk, bújócskáztunk, fociztunk, nyáron pedig cirkuszi előadásokat rendeztünk. Én voltam a cirkuszigazgató.

– Ki akart tűnni?

– Sosem akartam középszerű lenni. Sportnyelven szólva, abba „belehaltam” volna, ha nem rólam szól az öltöző. Nem voltam olyan jókötésű, mint a bátyám, talán ezért is választottam a versmondást, a színjátszást. Négy-öt éves koromra magamtól megtanultam olvasni, a Kisherceget fejből fújtam. Nem volt lámpalázam, szerettem szerepelni, és imádtam a tapsot. Mi voltunk a nyugdíjasklubok kedvencei, a magyartanárunk, Váradi Erzsike néni olyan színjátszó kört rakott össze! Kökény Bea is benne volt. *(Kökény Beatrix olimpiai és világbajnoki ezüstérmes kézilabdázó – a szerk.)* Ekkoriban színésznek készültem, de csak lélekben, fejben nem. A gimnázium hetedik év végén elúszott, olyan rossz lett a bizonyítványom, csak irodalomból és testnevelésből kaptam ötöst. Én belenyugodtam volna, ha szobafestőnek tanulok tovább, anyám azonban ragaszkodott az érettségihez, így kerültem szakközépiskolába.

– Ha már szereplési vágy… Csibész gyerek volt?

– Mondhatni, ezért avattak egy évvel később úttörővé, mint a többieket. Az egyik haverom édesanyja az egészségügyben dolgozott, és egyszer vitt haza injekciós tűket. Mi addig a tyúkokat papírgalacsinnal lődöztük a köpőcsőből iskolába jövet vagy menet. Na de az új „lőszer” birtokában azonnal megalakítottuk a „Csirkeölők Egyesületét”, amelynek én voltam a főtitkára. Amikor aztán az egyik jószágból „tűpárnát” csináltunk, a tulajdonos panaszt tett az iskolaigazgatónál. Én nem mertem otthon elmondani, hogy büntetésből nem lehetek úttörő. A családom mit sem sejtve megérkezett az avatóünnepségre, ahol szembesült a történtekkel. Kaptam is egy hatalmas pofont a nagyanyámtól.

– A tesiötös alapján a másik „kiugrási lehetőség” a sport volt. Rögtön az ökölvívással kezdte?

– Nem, noha a családomból szinte mindenki kötődött a sportághoz. A bátyám is bunyózott, apám bajnoki helyezett bokszoló volt, aki kétszer verte meg Öcsi bácsit. *(Szántó Imre mesteredző, Kovács István vele nyert olimpiát 1996-ban – a szerk.)* Általános iskolásként minden olyan sportágat kipróbáltam, amely elérhető volt a környéken, kézilabdáztam, fociztam, jégkorongoztam, pingpongoztam, cselgáncsoztam, birkóztam, az ökölvívástól viszont elsőre eltanácsoltak.

– És másodszor mi fogta meg?

– Talán az ismerős arcok. Akkoriban költöztünk a 17. kerületbe, egy ottani sráccal hazafelé tartottunk a 95-ös busszal ’84 novemberében vagy decemberében. Ő azonban be akart ugrani az EVIG ökölvívótermébe. Két választásom volt: vagy szétfagyok a hidegben, vagy vele tartok. A terem tele volt pongráctelepi haverokkal. A közösség fogott meg, és csak utána a sport.

– Öcsi bácsi egyértelműen önt tartja az edzői pályafutása legtehetségesebb versenyzőjének. Érezte magában a tehetséget?

– Nem tudom, hogy valójában mit jelent tehetségesnek lenni, mert annyi állítólagos tehetséget láttam elkallódni. Nem volt kiemelkedő izomzatom, nem számítottam különösebben jó verekedőnek. Arra idővel rájöttem, hogy vannak olyan képességeim, amelyek jól jönnek az ökölvívásban. Volt hozzá szemem, idegrendszerem, bátorságom, a fájdalmat pedig bírtam. De akaraterő, ambíció és szorgalom nélkül nem lettem volna olimpiai bajnok. Hős akartam lenni, és mindent megtettem a sikerért.

– Ezért tudott a ’92-es olimpiai bronzérem után visszatérni, és a csúcsra érni?

– Igen, de Öcsi bácsi nélkül nem ment volna. Barcelona után összeomlottam, három hónap alatt elvertem a bronzéremért kapott pénzt, egy mámoros éjszakán megvettem például Szakáll *(Bodnár József, a Fradi legendás gyúrója – a szerk.)* használhatatlan 924-es Porschéjét. Aztán Öcsi bácsi elvitt vacsorázni, és azt mondta nekem: Figyelj, Pista, te bajnoknak születtél, 31 nemzetközi meccset nyertél zsinórban, tiéd az első magyar ökölvívó-világbajnoki cím, képes vagy az olimpiai aranyra. Bár Atlantának mindent alárendeltem, megegyeztünk abban, hogyha ’96-ban egyszer is kikapok az olimpia előtt, el sem utazunk az Egyesült Államokba.

– Atlantában „ihletetten bokszolt”, ahogy a Nemzeti Sport fogalmazott, menetet sem vesztett.

– A döntő előtt azt mondtam, hogy „meg fogok halni az aranyért”. 11-4-re vezettem a második menet után, Öcsi bácsi mégis feszült volt. A szünetben elkezdte volna sorolni, hogy mire figyeljek. Finoman jeleztem neki, hogy ez már megvan. Ezután csak annyit mondott, hogy akkor az utolsó menetben bokszolj úgy, mint egy kőbányai gyerek!